

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРАТ «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра Права та соціально-гуманітарних дисциплін

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ
ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ
БЕЗПЕЦІ**

Виконав

ст. гр. ПУА-111(м)

О.В. Сірик

Керівник

к.ю.д, доцент

А.Ю.Гулевська

Запоріжжя

2023

ПрАТ «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПраТ «ПВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра права та публічного управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою _____

к.ю.н., доцент Г.Ю. ГУЛЄВСЬКА

«___» _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я

НА МАГІСТЕРСЬКУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ

студента гр. ПУА – 111М,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Сірика Олега Валерійовича

1. Тема: Державна політика у сфері зв'язків із громадськістю в умовах загроз національній безпеці
затверджена наказом по інституту №02-16 «03» жовтня 2022 р.
-

2. Термін здачі студентом закінченої роботи 11.01.2023р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці:

1. Розглянути комунікаційні процеси в системі державного управління в умовах загроз національній безпеці як об'єкт наукового дослідження.
2. Розглянути стан використання сучасних інформаційних технологій у реалізації комунікаційної функції державного управління в умовах загроз національній безпеці.
3. Запропонувати шляхи оптимізації внутрішніх зв'язків із громадськістю як чинника вдосконалення комунікації в системі державного управління в умовах загроз національній безпеці.
4. Оформити висновки за результатами роботи до 11.01.2023 р.

4. Календарний графік підготовки випускної роботи магістра

№ етапу	Зміст	Терміни виконання	Готовність по графіку %, підпис керівника	Підпис керівника про повну готовність етапу, дата
1	Формулювання (корегування) теми магістерської дипломної роботи та збір аналітичного матеріалу за темою	05.09.22-01.10.22		
2	I атестація I розділ випускної роботи молодшого спеціаліста	22.10.22-29.10.22		
3	II атестація II розділ випускної роботи	19.11.22-26.11.22		
4	III атестація III розділ випускної роботи молодшого спеціаліста, висновки та рекомендації, додатки, реферат	17.12.22-24.12.22		
5	Перевірка магістерської дипломної роботи програмою «Антиплагіат»	25.12.22-07.01.23		
6	Доопрацювання магістерської дипломної роботи, підготовка	09.01.23-14.01.23		

	презентації, отримання відгуку керівника і рецензії			
7	Попередній захист магістерської дипломної роботи	11.01.23- 18.01.23		
8	Подача магістерської дипломної роботи на кафедру	за 3 дні до захисту		
9	Захист магістерської дипломної роботи	16.01.23- 21.01.23		

Дата видачі завдання “03” жовтня 2022 р.

Керівник дипломної роботи _____ Г.Ю. ГУЛЄВСЬКА

Завдання прийняв до виконання _____ О.В. СІРИК

РЕФЕРАТ

Магістерська дипломна робота: 117 стор., 3 табл., 1 рис.

Мета дослідження: науково-теоретичне обґрунтування й розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері зв'язків із громадськістю в умовах загроз національній безпеці.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики у сфері зв'язків із громадськістю в умовах загроз національній безпеці.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та рекомендації з удосконалення державної політики у сфері зв'язків із громадськістю в умовах загроз національній безпеці.

Основне завдання комунікації в контексті державного управління в умовах загроз національній безпеці – активізація діяльності органів державної влади, підвищення результативності їхньої роботи з громадськістю, різними соціальними групами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, що сприятиме підвищенню ефективності комунікативного зв'язку з громадськістю.

Методи дослідження: абстрактнологічний; декомпозиції; ретроспективного аналізу; функціонального аналізу; аналізу й синтезу; порівняльний.

Ключові слова: громадськість, держава, державна політика, державне управління, національна безпека, комунікації, конструктивний діалог, органи державної влади.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	
1.1. Методологічні засади дослідження державного управління в умовах загроз національній безпеці	
1.2. Нормативно-правове забезпечення процесу внутрішніх зв'язків із громадськістю в умовах воєнного стану.....	
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	
2.1. Функціонування воєнних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного часу	
2.2. Особливості функціонування внутрішніх зв'язків із громадськістю в системі державного управління в умовах воєнного стану.....	
2.3. Використання сучасних інформаційних технологій у реалізації комунікаційної функції державного управління в умовах воєнного стану.....	
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	
3.1. Шляхи оптимізації внутрішніх зв'язків із громадськістю як чинник вдосконалення комунікаційного механізму державного управління в умовах загроз національній безпеці	

3.2. Державне регулювання механізмів медіакомунікації в контексті формування громадської думки та інформаційної безпеки в умовах воєнного стану.....

ВИСНОВКИ.....

Список використаних джерел.....

ВСТУП

В умовах інформаційного суспільства та стрімкого розвитку інформаційних технологій кардинально змінилася методологія політичної влади: відбулося спрощення механізму комунікації між органами державної влади й громадськістю, учасниками соціальних рухів. Виникають нові мережеві структури, що забезпечують швидке залучення громадян у процес координації спільних дій, вироблення та прийняття рішень як на локальному, так і на національному й навіть на глобальному рівнях.

Без комунікації як форми взаємодії різноманітних суб'єктів і об'єктів управління не може функціонувати сучасна система державного управління, неможливо налагодити конструктивний діалог між органами влади та суспільством, адже прийняття й реалізація державних рішень тісно пов'язані із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій. Основне завдання комунікації в контексті державного управління – активізація діяльності органів державної влади, підвищення результативності їхньої роботи з громадськістю, різними соціальними групами.

Проблемі комунікації присвятили праці багато дослідників, зокрема: А. Букач, М. Бутко, Н. Драгомирецька, О. Іваницька, К. Кандагура, О. Коновець, В. Королько та ін. Різні аспекти соціальних комунікацій і комунікативної діяльності вивчали Є. Драчов, С. Чукут (сутність та функції комунікації в системі державного управління); Р. Калюжний, В. Шамрай, М. Швець (організаційно-правові питання інформаційного забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації); О. Кучмій, Є. Макаренко, Т. Москаленко, Н. Піпченко М. Рижков (зовнішньополітичні комунікативні технології); Л. Литвинова, А. Михненко, О. Соснін (комунікативна парадигма суспільного розвитку); В. Мазур (комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні); О. Митяй (проблеми комунікативного забезпечення ефективності взаємодії органів державного управління і суспільства в Україні); В. Різун (теорія масової комунікації); Є.

Романенко (становлення та розвиток комунікативної політики держави); С. Соловйов (інформаційна складова державної політики та управління) та ін. Проте, з появою нових форм комунікації та необхідності пошуку механізмів їх державного регулювання проблема не втрачає своєї актуальності.

Встановлено, що державне управління має із самого початку комунікативну природу, оскільки управлінська діяльність держави включає інформаційно-комунікаційну функцію, що ґрунтується на інформації. Поняття «комунікація» в державному управлінні трактується в контексті процесу взаємодії органів влади та громадськості.

Одним із ключових завдань комунікативної політики органів державної влади України є встановлення ефективного зворотного зв'язку з громадськістю. Проте доводиться констатувати непоодинокі випадки ігнорування державними структурами механізмів та шляхів такого зв'язку, що, безумовно, послаблює суспільну довіру, до того ж заважає об'єктивній самооцінці органами державної влади результативності своєї діяльності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

1.1. Методологічні засади дослідження державного управління в умовах загроз національній безпеці

Громадська думка як складник політичного процесу – дієва та потужна суспільна сила, що підкреслює актуальність впливу владних органів через інформаційно-комунікаційний зв'язок на свідомість громадян. Розвиток зв'язків із громадськістю ґрунтується на відкритості, прозорості, довірі й послідовності.

Серед принципів, за якими повинні формуватися зв'язки з громадськістю, – відкритість інформації; рішуча відмова від суб'єктивізму, тиску на громадськість, маніпулятивних спроб видавати бажане за дійсне тощо [87].

Теорія і практика зв'язків із громадськістю ґрунтуються на таких принципах:

- 1) демократичність (передбачає двосторонній діалог, громадянську свободу).

Це один з основних принципів. Адже виникнення й розвиток зв'язків з громадськістю в Україні, їх становлення як одного із чинників політичного процесу є закономірним наслідком розвитку демократичних інститутів. Сприяє реалізації функцій демократичної влади, участі в процесах легітимізації влади та залучення громадськості до державного управління, прозорості й відкритості влади як найважливішої вимоги демократичної влади тощо [80, с. 1, 8].

Як наголошує Н. Латигіна, «принципи демократії проявляються, як правило, на чотирьох рівнях: на рівні конкретного індивіда (людини); на рівні нації (титульної нації на певній території); на рівні громадського суспільства; на рівні держави. Ці рівні тісно пов'язані, вони то взаємодіють, то заперечують одне одного, але в сукупності віддзеркалюють всю глибину поняття демократії: від способу співіснування людей до форми державного правління» [26, с. 85].

На її думку, важливу роль у відносинах громадянського суспільства та демократичної держави відіграють засоби масової інформації, які є одночасно й каналом вираження думки громадянського суспільства, і засобом її формування, й інструментом контролю громадськості над владою та державою [26, с. 88]. Водночас громадянське суспільство має бути захищеним від паралізуючих впливів ринково-орієнтованих масмедіа та забезпечувати їх плюралізм і незалежність від товарних відносин. Має бути гарантована правова незалежність «четвертої влади», яка унеможлиблювала б перетворення ЗМІ на однопартійну безальтернативну ідеологічну силу [26, с. 88].

Проте, як вважає О. Скрипник, «при забезпеченні ефективного зв'язку громадянського суспільства і демократичної держави необхідно дотримуватися таких основних принципів: розуміння місця засобів масової інформації, як “четвертої влади”, а, отже, запоруки ефективної діяльності всього державного організму; дистанціювання місця засобів масової інформації від діяльності політиків; надання керівництву органів правління місця засобів масової інформації свободи в редакторських і журналістських рішеннях у межах закону, їх призначення на конкретних засадах; субсидіювання місця засобів масової інформації на нейтральних засадах і на тривалий час за ухвалою органу, не пов'язаного з урядом чи парламентом; забезпечення конкуренції між місця засобів масової інформації як засобу визначення параметрів професійної діяльності, тощо» [25, с. 36–37];

2) системність і циклічність (передбачає розроблення довгострокових стратегій та оперативних планів і цілеспрямоване здійснення зв'язків із громадськістю);

3) об'єктивність (передбачає неупереджене ставлення до представників громадськості, достовірне інформування, визнання власних помилок тощо);

4) оперативність (передбачає швидке реагування на зміни громадської думки, запобігання ескалації конфлікту);

5) взаємоприйнятність умов (передбачає урахування інтересів органів державної влади та громадськості);

6) транспарентність (передбачає інформаційну доступність, відкритість та прозорість органів державної влади, що є запорукою довіри громадськості до влади);

7) альтернативність (передбачає можливість вибору під час прийняття управлінських рішень у сфері зв'язків з громадськістю);

8) легітимність (передбачає дотримання норм чинного законодавства про інформацію та інформаційну діяльність);

9) ефективність (передбачає покращення ставлення громадян до діяльності органів державної влади тощо);

10) послідовність (передбачає поетапний постійний процес забезпечення громадськості інформацією про діяльність органів державної влади, налагодження комунікаційної взаємодії з владних структур з громадськістю).

Як зазначає Н. Агафонова [1], ефективна система зв'язків із громадськістю на сучасному етапі прагне до реалізації у формі діалогу, до підтримання в динаміці стабільних відносин між державною установою й суспільством, які здатні подолати негативне суспільне ставлення до органу влади.

Для досягнення цього необхідним є застосування комплексу кількісних та якісних методів дослідження зв'язків із громадськістю.

Серед кількісних методів – так звані кабінетні дослідження, а саме:

– контент-аналіз (переведення в кількісні показники масової текстової інформації з подальшою статистичною обробкою й розрахунком ефективності PR-заходів);

– робота зі статистичними довідниками (збір і аналіз інформації з використанням внутрішньої документації, різних корпоративних ресурсів тощо);

– аналіз пошти (вивчення та обробка заповнених респондентами анкет, що раніше були їм надіслані).

Серед якісних методів – польові дослідження та комунікаційний аудит.

Польові дослідження охоплюють:

– особисті контакти із цільовими аудиторіями, що сприяє формуванню позитивної репутації та іміджу органів державної влади;

– фокус-групи для проведення групових інтерв'ю;

– «гарячі» телефонні лінії для миттєвого зворотного зв'язку із цільовими аудиторіями та моніторингу громадської думки;

– опитування, анкетування, що дає змогу краще вивчити проблеми громадськості, ставлення людей до суспільних тощо.

Комунікаційний аудит у сфері зв'язків із громадськістю буває трьох видів:

– репутаційний (соціологічні дослідження – анкетування, фокусгрупи, глибинні інтерв'ю);

– медіааудит (надає можливість об'єктивної оцінки комунікаційної діяльності органів державної влади);

– аудит комунікаційних процесів (дає змогу оцінити ефективність упровадженого інструментарію для формування позитивного іміджу органів державної влади).

Отже, якщо порівняти доступність і витратність методу кабінетних досліджень з польовими методами, наприклад, з комунікаційним аудитом, то варто зауважити, що в першому випадку інформація є більш доступною для дослідження й менш витратною (у часі, фінансах та інших ресурсах), оскільки головною метою таких досліджень є збір і аналіз максимальної кількості доступної інформації про соціальні проблеми та питання громадськості. А особливості проведення польових досліджень вимагають безпосереднього контакту із цільовою аудиторією з метою вивчення ставлення громадськості до різних проблем і з'ясування мотивів прийняття тих чи інших рішень. Такі дослідження сприяють організації комунікації для виявлення спільних інтересів та налагодження співпраці між органами державного управління й громадськістю; побудові конструктивного діалогу між владою та суспільством; досягненню взаєморозуміння; зміцненню довіри до управлінських органів; гарантії відкритості й прозорості інформаційно-комунікаційної діяльності владних структур [85].

У сучасних умовах інформаційного суспільства, коли публік рилейшнз стали значущою управлінською функцією в усіх сферах діяльності суспільства, актуалізується проблема встановлення двостороннього зв'язку, рівноправного конструктивного діалогу між органами державної влади та громадськістю, що загострює потребу у вивченні підходів до визначення ефективності зв'язків із громадськістю в державному управлінні, підвищення ефективності діяльності служби зі зв'язків з громадськістю в органах державної влади, удосконалення їхньої структури сприяють прогресу суспільного розвитку країни.

Державні інформаційні ресурси, на думку І. Арістової, є основою єдиного інформаційного простору України. Інформаційні ресурси включають: 1) ресурси, утворені для забезпечення діяльності органів державної влади й вироблені в результаті цієї діяльності; 2) ресурси, утворені недержавними організаціями за замовленнями і в інтересах органів державної влади [2].

Сучасні інформаційні технології й розвиток засобів комунікації створюють великі можливості для покращення інформаційного забезпечення та просування ідей державної політики. Виникає можливість багатостороннього інформаційного взаємообміну, в якому відбувається зближення або злиття функцій, каналів, засобів, форм і типів відносин між учасниками PR-комунікації [28, с. 18].

Як зазначає С. Соловйов, «державне управління є неможливим без обміну інформацією. Такий обмін за допомогою механізму соціальної комунікації об'єднує політичну систему та громадянське суспільство і дає інститутам публічної влади змогу виконувати функції управління державою і суспільством. Соціально-політична (або масова) комунікація є найбільш широко використовуваним механізмом взаємного узгодження інтересів, соціальних дій та цілей розвитку людини, суспільства та держави» [18, с. 13].

Ефективність («efficiency») визначається як «придатність або здатність успішно досягти чи забезпечити успішне досягнення наміченої мети» [81, с. 259].

Ефективність державного управління – це «співвідношення результатів управління із задекларованими цілями. Результативність базується на трьох рівнях управління: загальна соціальна ефективність; спеціальна соціальна ефективність; конкретна соціальна ефективність» (Н. Глазунова, Ю. Забродін і А. Поршневі [10, с. 476]).

Ефективність управління, як зауважує Б. Гаврилишин, «визначається його внутрішньою природою порівняно з тим, як воно сприймається

зовнішнім середовищем, об'єктами управління, що дає підстави вважати за соціальну ефективність прийнятність влади для суспільства» [9, с. 18].

На думку В. Цветкова, «ефективність державного управління пов'язана із громадською свідомістю, з правовим становищем людини в суспільстві виходячи з гіпотези, що: ефективність державного управління – це людська специфіка управління, що здійснюється людиною і для людини» [92, с. 50].

Учені виокремлюють: загальну соціальну ефективність (ефективність усієї системи державного управління в країні), спеціальну соціальну ефективність (ефективність функціонування суб'єктів державного управління), конкретну соціальну ефективність (ефективність діяльності управлінських органів і посадових осіб) [30].

Будь-яке вимірювання, яке є індикатором впливу адміністративної діяльності на досягнення кінцевої мети, є вимірюванням результату цієї діяльності [81, с. 253].

Критерієм оцінювання, як зауважує П. Рабінович, «повинна бути реальна позитивна (ефективна) значущість для функціонування та розвитку окремої особи, соціальних груп чи суспільства в цілому» [75, с. 159].

Як зауважує Г. Атаманчук, критеріями соціальної ефективності є: «1) різниця між результатами і затратами, яка свідчить про вигоду, яка створена людськими зусиллями; 2) здатність цієї вигоди задовольняти реальні життєві потреби людей, суспільства» [3 с. 248]. Дослідник визначає такі основні критерії ефективності діяльності: «сьогоденність або перспективність отриманих результатів; міра участі об'єкта управління в управлінському процесі; рівень компетентності управління як антипод штучному напруженню в об'єкті управління; ритмічність і динаміка управлінського процесу тощо» [5, с. 114]. На думку вченого, «критерії ефективності управлінської праці як результат і витрати збільшуються низкою інших, серед яких – характер витрат на управління (матеріальні, моральні, психологічні, фізичні тощо); стан

середовища (колективу), в якому здійснюється управлінська діяльність; рівень завдань, що розв'язує той чи інший управлінський орган [4, с. 225].

Загалом мета оцінювання ефективності функціонування зв'язків із громадськістю в системі державного управління – визначення напрямів для вдосконалення діяльності органів державної влади, визначення форм і методів заохочення фахівців у сфері PR.

Нормативним підґрунтям для гарантій права на отримання громадськістю відкритої прозорої інформації є Закон України «Про доступ до публічної інформації» [45].

Як зазначає Л. Пал, «оцінювання ефективності покликане дати оцінку, якою ціною була досягнута мета й отримані конкретні результати. Державно-управлінська діяльність може бути одночасно результативною, але неефективною і навпаки. У будь-якому разі оцінювання ефективності відбувається на завершальному етапі певної державно-управлінської діяльності, тому за критерієм часу проведення цей вид можемо розглядати в контексті оцінювання результатів» [38, с. 77].

Зарубіжні вчені пропонують такі рівні оцінки ефективності:

«1) програмний – рівень спеціальних PR-програм (медіарелейшнз, маркетингові комунікації, внутрішньо-корпоративна комунікація тощо);

2) функціональний – оцінка ефективності інтегрування комунікації попереднього рівня у загальний процес управління організацією (комунікація визначається як частина бізнес-процесу або робочого процесу, який повинен бути упорядкований);

3) організаційний – дослідження якості побудованих зусиллями зв'язків з громадськістю довгострокових відносин з цільовими групами (розглядається, як цілі та очікування організації узгоджуються з цілями та

очікуваннями стейкхолдерів організації, зосереджуючись головню на довгострокових відносинах);

4) соціальний – етична поведінка та соціальна відповідальність організацій, її демонстрація через діяльність у межах трьох попередніх рівнів (слід ретельно оцінити комунікаційну ефективність організації)» [97].

Науковець Н. Нижник виокремлює такі підходи до визначення ефективності державного управління [33, с. 6]:

«1) модель оцінки ефективності за схемою “ресурсне забезпечення діяльності – затрати – результат”, яка аналогічна моделі “внесок – продукт”;

2) модель довготермінової організації Р. Лайкерта, за якою ефективність визначають три групи факторів: а) внутрішньоорганізаційні чинники (змінні), які перебувають під контролем організації: формальна структура організації, економічна стратегія і соціальна політика, професійно-кваліфікаційний склад персоналу тощо; б) проміжні змінні, що представляють людські ресурси організації: організаційний клімат, ставлення до праці, навички людей, рівень довіри до керівництва, традиції, методи прийняття рішень, способи стимулювання і мотивації діяльності; в) результативні (наслідкові) змінні, які виражають остаточний результат зусиль – зростання і падіння прибутку, зростання чи зниження продуктивності праці, ступінь задоволення потреб тощо;

3) модель захисту збалансованих інтересів суспільства і держави, що проявляється в успішному розв’язанні проблеми оптимального захисту інтересів держави, населення, соціальних груп та окремого громадянина. І ефективність буде забезпечена лише у разі взаємодії трьох складових: громадян, суспільства та держави» [33, с. 11].

Зв’язки з громадськістю є складником соціально-психологічного механізму державного управління, який включає: планування комунікаційної діяльності органу державного управління; рівень PRтехнологій у

комунікаційній діяльності; відповідність інформації суспільним запитам тощо [90].

Як зазначають дослідники, «органи виконавчої влади часто ігнорують інформаційні запити журналістів, надають інформацію не в повному обсязі або невчасно, приховують відкрити інформацію або створюють перешкоди для її збирання. Не завжди повною мірою публікується інформація і на веб-сайтах державних установ, які є однією з основних форм доступу до офіційної інформації» [32, с. 15].

Термін «критерій» у перекладі з грецької мови – ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища [7, с. 211].

Критерій – «певна кількісна або якісна ознака, на підставі якої здійснюється оцінка будь-яких явищ, проявів функціонування матеріальних та нематеріальних суб'єктів, класифікація предметів матеріального та духовного світу» [35, с. 402].

Критерій – «важлива і визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти певного досліджуваного явища, сприяє з'ясуванню його сутності, допомагає конкретизувати основні прояви. У зв'язку з цим показник є кількісною характеристикою цього досліджуваного явища, яка дає змогу зробити висновок про стан у статиці та динаміці» [89, с. 123].

Критерії ефективності – це: «рівень досягнення цілей управління, міра досягнення об'єктом управління бажаного стану» [92, с. 56-57]; «ознаки, сторони, прояви управління, аналізуючи які, можна визначати рівень і якість управління, його відповідність потребам та інтересам суспільства» [11, с. 153].

Критеріями ефективності діяльності служби зі зв'язків з громадськістю в органах державної влади, як зазначає М. Лашкіна, є «повнота і точність, достовірність, своєчасність, чіткість і зрозумілість викладу, переконування. Відкритість та прозорість сучасного публічного простору примушує шукати креативні підходи до ефективних комунікацій як всередині самої системи

державного управління, так і зовні, із суспільством. Ці підходи мають ґрунтуватися на певних параметрах успіху:

- увага – означає наскільки повідомлення привертає увагу потенційних споживачів, до кого спрямовано, хто його використає;

- ідентифікація – відбувається тоді, коли результатом впливу повідомлення на аудиторію є утворення у свідомості його отримувачів відповідного ланцюжка “повідомлення – джерело повідомлення – організація чи установа, якої воно стосується”. Відсутність такого ланцюжка породжує те, що дослідники називають “сліпою комунікацією”, коли не відбувається усвідомлення, хто і з якого приводу інформує;

- позитивний інтерес – з’являється тоді, коли комунікація будується переважно на позитивних емоціях;

- довіра – джерело і зміст інформації повинні викликати довіру з боку цільової аудиторії, довіра виникає тоді, коли більше й краще поінформований, а сучасні інформаційні технології дають для цього великі можливості, тільки треба ними вміло користуватися;

- доступність – зміст інформації подається в зрозумілій формі, чітких поняттях, з конкретними цілями, близькими до потреб аудиторії задля стимулювання уваги, інтересу, сприйняття змісту;

- асоціативність – знакова система повідомлення, чи обрана символіка повинні викликати певні асоціації у конкретної аудиторії;

- динамізм – повідомлення має бути активним для того, щоб змусити аудиторію відповідним чином сприймати чи діяти, оскільки всі, без виключення, комунікації впливають на їх учасників на трьох рівнях: когнітивному – сфера свідомості; конативному – сфера підсвідомості; афективному – сфера установок» [28, с. 17].

Як стверджує А. Марушак, для висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування їхньої інформаційні служби мають право використовувати такі форми підготовки та оприлюднення інформації: випуск і поширення бюлетенів (спеціальних бюлетенів), прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експресінформації тощо; проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування для працівників вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації; підготовка і проведення теле- і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у засобах масової інформації керівників або інших відповідальних працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування; створення архівів інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать законодавству України [29].

Як уже зазначалося, досягнути якісних змін у публічному управлінні неможливо без застосування як зовнішнього, так і внутрішнього PR. Основне завдання PR в органах публічного управління, зокрема, державного PR, – створення образу компетентного й ефективного керівництва, що має сильну владу і здатне вирішувати проблеми, що стоять перед ним, не порушуючи конституційних прав громадян на одержання повної і достовірної інформації, забезпечувати підтримку громадськістю курсу уряду, передусім через позитивне інформування його діяльності [18, с. 148].

Отже, у сучасних умовах актуалізується проблема ефективного зворотного зв'язку на державно-управлінському рівні між представниками влади та громадськістю. Метою зв'язків із громадськістю є розробка та застосування на практиці різних підходів і методів, які забезпечують встановлення відносин між різними соціальними групами, заснованих на інформованості та, як результат, довірі. Комунікація з громадськістю в державному управлінні є важливим чинником демократизації, а успішність

цього процесу – свідченням ефективності функціонування зв'язків із громадськістю в системі державного управління, перспективою розвитку сфери PR в органах державної влади.

1.2. Нормативно-правове забезпечення процесу внутрішніх зв'язків із громадськістю в умовах воєнного стану.

Нормативне закріплення зв'язків з громадськістю знайшло своє відображення в Конституції України, де саме визначені основоположні права громадян.

Так, у ст. 36 Конституції вказано, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності [23].

Стаття 39 Конституції встановлює право громадян мирно збиратися, проводити мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно мають бути сповіщенні органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [23].

Усі (тобто незалежно від резидентського статусу) мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які, у свою чергу, зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законодавством строк (ст. 40 Конституції [23]).

Перший етап (1992–1996 рр.) характеризується закладенням основ комунікації та прийняттям нормативно-правових актів, які надавали визначення змісту загальних понять: інформація, друковані засоби масової інформації, інформаційні агентства, телебачення і радіомовлення. Проте, були вже прийняті нормативні акти, які стосувалися питання захисту інформації.

У жовтні 1992 р. прийнято ЗУ «Про інформацію». Законом було визначено види інформації, що існують, за змістом, зокрема: інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація, тощо (ст. 10 Закону [60]).

У Законі було визначено: суб'єктів та об'єкт інформаційних відносин; правові основи здійснення інформаційної діяльності; порядок охорони права на інформацію. Закріплено правові засади діяльності журналістів, засобів масової інформації, їх працівників; надано визначення змісту поняття «інформаційна продукція» та «інформаційна послуга»; введено заборону цензури та втручання в професійну діяльність журналістів і засобів масової інформації; закріплено гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів; визначено порядок акредитація журналістів, працівників засобів масової інформації; встановлено особливості притягнення до відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Законом було встановлено заборону цензури, тобто будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника, видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення. Заборонено втручатися у професійну діяльність журналістів, з метою контролю за змістом поширюваної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, заборони критикувати суб'єктів владних повноважень [60].

У листопаді цього ж року було прийнято ЗУ «Про статус народного депутата», який також має безпосередній стосунок до зв'язків із громадськістю.

Так, народний депутат розглядає звернення виборців, а також від підприємств, установ, організацій, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, вживає заходів для реалізації їх пропозицій та їх законних вимог (ч. 2 ст. 7 Закону [70]).

У свою чергу, народний депутат має право на депутатське звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, і має право брати участь у розгляді порушених ним питань. Звернення є пропозицією народного депутата здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції. У свою чергу, суб'єкти, яким адресоване таке звернення, зобов'язані протягом 10 днів з дня його одержання розглянути і надати народному депутату відповідь з питань, що ним порушені (ч. 1 ст. 16 Закону [70]).

До того ж, народний депутат має право прямо на місці вимагати негайного припинення порушення прав, свобод і інтересів людини та громадянина, якщо він це помітив, а також може звернутися з депутатським зверненням до посадових осіб правоохоронних органів чи органів виконавчої влади, що здійснюють державний контроль у відповідній галузі де порушені права (ч. 5 ст. 17 Закону [70]).

Крім того, законодавством покладено обов'язок на народного депутата постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, повідомляти про них Верховну Раду України, вносити пропозиції та вживати заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування (п. 11 ст. 24 Закону [70]).

До того ж, народний депутат не менш ніж два рази на рік зобов'язаний інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації та на зборах виборців (п. 12 ст. 24 Закону [70]).

У листопаді цього ж року було прийнято ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», яким: визначено неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації; встановлено суб'єктів діяльності друкованих засобів масової інформації; визначено право на заснування друкованого засобу масової інформації, гарантії від монополізації; встановлено вимоги щодо державної реєстрації друкованого засобу масової інформації (адже друкований засіб масової інформації може видаватися лише після його державної реєстрації, якій підлягають всі друковані засоби, що видаються на території України, незалежно від сфери розповсюдження, тиражу і способу його виготовлення).

У Законі визначено підстави припинення випуску друкованого засобу масової інформації, вимоги щодо його перереєстрації; визначено права та обов'язки журналістів редакції; окреслено відносини між редакціями друкованих засобів масової інформації, громадянами та організаціями; визначено право на одержання масової інформації через друковані засоби масової інформації; надано нормативне визначення поняттю «авторські твори і листи»; встановлено вимоги щодо спростування інформації.

Закон заборонив використання друкованих засобів масової інформації для:

- закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України;
- пропаганди війни, насильства та жорстокості;
- розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі;
- розповсюдження порнографії;

- пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного тоталітарних режимів та їхньої символіки;
- популяризації або пропаганди держави-агресора;
- втручання в особисте і сімейне життя особи;
- заподіяння шкоди честі і гідності особи тощо [46].

У грудні 1993 р. прийнято ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», яким: встановлено неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій; визначено основи державного управління та регулювання у сфері телерадіомовлення; закріплено правові основи захисту інтересів держави та національного телерадіовиробництва; визначено структуру національного телебачення та радіомовлення; вимоги щодо заснування, фінансування та матеріально-технічне забезпечення телерадіоорганізацій; вимоги щодо ліцензування мовлення та державної реєстрації суб'єктів інформаційної діяльності в галузі телебачення і радіомовлення.

Законом визначено, що ліцензія може бути видана лише за результатами конкурсу, під час участі в якому Національна рада керується необхідністю:

- забезпечення інформаційних потреб громадян, у тому числі забезпечення громадян місцевими новинами;
- захисту інтересів держави, протидії інформаційній агресії;
- захисту інтересів виробників національного аудіовізуального продукту;
- розвитку державної мови;
- захисту прав та інтересів національних меншин;
- необхідності захисту осіб, які опинилися на тимчасово окупованих територіях;

- доцільності захисту інтересів національних мовників;
- розвитку регіональних, місцевих і некомерційних мовників;
- реалізації державної політики з вивчення іноземних мов, спрямованої на забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного і науково-освітнього простору [74].

Разом з тим, важливим кроком стало прийняття ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», яким було визначено: порядок доступу до інформації в системі; особливості взаємовідносин між володільцем інформації та власником системи; умови обробки інформації та забезпечення її захисту в системі; повноваження державних органів у сфері захисту інформації; порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист інформації в системах [54].

У лютому 1995 р. було видано ЗУ «Про інформаційні агентства» [58], в якому: затверджено порядок здійснення діяльності інформаційних агентств; визначено суб'єктний склад агентства їх основні види; затверджено порядок державної реєстрації; визначено основні види продукції інформаційних агентств та право на її випуск продукції; визначено межі відносин між інформаційним агентством і розповсюджувачем; визначено порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства про інформаційні агентства.

У жовні 1996 р. було прийнято ЗУ «Про звернення громадян», адже, відповідно до цього Закону, громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності (ст. 1 Закону [57]).

Зокрема, Законом визначено обов'язки органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації, посадових осіб щодо розгляду заяв чи скарг, які мають бути розглянуті та вирішені у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання (ст. 20 Закону [57]).

Другий етап (1997–2010 рр.) характеризується прийняттям ряду нормативно-правових актів, спрямованих на висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування засобами масової інформації, зокрема в мережі Інтернет.

У вересні 1997 р. прийнято ЗУ «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», яким визначено: засади висвітлення діяльності цих органів засобами масової інформації; порядок подання інформації через інформаційні служби цих органів.

Відповідно до цього Закону, інформаційні служби (інформаційні управління, інформаційно-аналітичні підрозділи, прес-служби, пресцентри, управління і центри громадських зв'язків, прес-бюро) мають право використовувати такі форми оприлюднення інформації:

- випуск і поширення бюлетенів, прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо;
- проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування для працівників вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації;
- підготовка і проведення теле- і радіопередач;
- забезпечення публікацій у засобах масової інформації керівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– створення архівів інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування тощо [63].

Питання відкритості органів державної влади та місцевого самоврядування щороку ставало актуальнішим і знайшло своє відображення в Постанові КМУ «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», якою визначено обов'язковість оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади шляхом:

– розміщення і постійного оновлення міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади публічної інформації на офіційних вебсайтах (вебпорталах);

– функціонування та модернізація Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України, який саме призначений для інтеграції офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та розміщення інформаційних ресурсів відповідно до потреб громадян [64].

Продовженням політики відкритості стало видання ві серпні цього ж року Постанови КМУ «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади», якою було зобов'язано міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, обласні та міські державні адміністрації забезпечити:

– функціонування офіційних вебсайтів (вебпорталів) цих органів влади з обов'язковим розміщенням на них публічної інформації;

– доступність публічної інформації для користувачів з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку;

- систематичне розміщення на офіційних вебсайтах (вебпорталах) відкритої статистичної інформації про події в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя;

- недопущення обмеження права користувачів на отримання відкритої інформації, запровадження плати за її надання у випадках, коли це не передбачено законодавством [56].

У цьому ж році було видано Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади», у якому надано розпорядження керівникам центральних та місцевих органів виконавчої влади підготувати пропозиції щодо вдосконалення діяльності в інформаційній сфері та підготувати проекти нормативно-правових актів, у яких передбачити:

- покладення на зберігачів відкритої інформації обов'язку щодо ведення загальнодоступних баз даних про наявну в них відкритую інформацію, створення умов для вільного доступу до них заінтересованих суб'єктів;

- вичерпний перелік видів інформації, вільне збирання, зберігання, використання і поширення якої в будь-який спосіб може бути обмежено в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку;

- удосконалення порядку подання запитів щодо надання інформації;

- обов'язковість ведення, постійного оновлення органами державної влади та органами місцевого самоврядування вебсторінок та оперативного розміщення на них офіційної інформації про власну діяльність;

- підвищення відповідальності зберігачів інформації за достовірність наданої інформації, або ж неправомірну відмову в її наданні;

– проведення регулярних прес-конференцій, в тому числі з використанням засобів Інтернет, та періодичне надання публічних відповідей на запитання громадян через засоби масової інформації [44].

Важливим кроком у напрямі відкритості органів влади стало видання Розпорядження КМУ «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації», в якому взято курс на плідну співпрацю із засобами масової інформації, зокрема зобов'язано Держкомтелерадіо:

– разом з Головдержслужбою та Міністерством освіти та науки забезпечити організацію роботи з підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади з питань зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації;

– разом з Національною телекомпанією, Національною радіокомпанією, обласними державними телерадіомовними компаніями вжити заходів для започаткування нових теле- і радіопрограм з метою налагодження зв'язків між органами виконавчої влади та громадськістю;

– разом із заінтересованими органами виконавчої влади подати пропозиції щодо створення Урядової телерадіостудії [68].

З липня 2004 р. громадськість активно залучається до державних справ. Так, видано Указ Президента України «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», яким зобов'язано Кабінет Міністрів України:

– під час формування та реалізації державної політики здійснити заходи, спрямовані на запровадження більш ефективних форм роботи органів виконавчої влади з представниками громадськості;

– розробити та затвердити Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики; – забезпечити створення у двомісячний строк при Кабінеті Міністрів України, міністерствах, центральних органах виконавчої влади та місцевих державних адміністраціях – рад [48].

У січні 2007 р. зроблено важливий крок у напрямі розвитку інформаційного суспільства, зокрема прийнято ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», адже головним пріоритетом Уряду країни є проведення політики, орієнтованої на розвиток інформаційного суспільства, в якому кожна особа мала б можливість створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, що дало б кожній людині можливість повною мірою реалізувати свій потенціал [62].

Політика Уряду передбачала:

- формування сприятливих економічних умов розвитку інформаційного суспільства;
- розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури;
- забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів;
- сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг;
- забезпечення створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів;
- підготовку людини для роботи в інформаційному суспільстві;
- створення системи мотивацій щодо впровадження і використання інформаційно-телекомунікаційних технологій;

- просування науки та культури в інформаційному суспільстві;
- запровадження інформаційних технологій у систему охорони здоров'я [62].

У червні 2010 р. прийнято важливий ЗУ «Про захист персональних даних», яким визначено: коло суб'єктів правовідносин, пов'язаних із захистом персональних даних (їх законні права); об'єкти захисту; умови використання персональних даних; підстави для обробки, накопичення та зберігання персональних даних, їх видалення або знищення та порядок доступу до них; порядок надання відстрочення або відмова у доступі до персональних даних; особливості внесення змін та доповнення до персональних даних; порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист персональних даних; здійснення оплати доступу до персональних даних; порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних [55].

У листопаді 2010 р. Урядом зроблено спробу залучення громадськості до управління державними справами, що знайшло своє відображення у виданні Постанови КМУ «Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики».

Проведення консультацій з громадськістю мало сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки. Консультації з громадськістю мали проводитися з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Консультації могли проводитися у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма) [41].

Проте, відтепер обов'язково мали проводитися консультації щодо проєктів нормативно-правових актів, які стосуються:

- реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків громадян;
- врахування інтересів територіальних громад;
- життєвих інтересів громадян та впливають на стан навколишнього природного середовища;
- затвердження державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку;
- визначення порядку надання адміністративних послуг;
- порядку надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства;
- витрачання бюджетних коштів;
- визначення правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності [41].

У цей же період було затверджено Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у містах Києві та Севастополі державній адміністрації», яким було визначено основні завдання громадської ради, зокрема:

- сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- сприяння органом виконавчої влади врахуванню громадської думки під час формування та реалізації державної, регіональної політики;

- сприяння залученню представників зацікавлених сторін до проведення консультацій з громадськістю та моніторингу результатів формування та реалізації державної, регіональної політики;

- здійснення підготовки експертних пропозицій, висновків, аналітичних матеріалів з питань формування та реалізації державної, регіональної політики;

- проведення громадського моніторингу за діяльністю органу виконавчої влади [88].

Важливим кроком для налагодження комунікативної складової стало схвалення у січні 2010 р. Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики», пріоритетами якої відтепер мали стати:

- сприяння становленню громадянського та інформаційного суспільства;

- розроблення стандартів комунікації, які відповідають міжнародним вимогам між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації та громадськістю;

- підвищення рівня відкритості і прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- формування у населення комунікативної культури [73].

У вересні 2010 р. Розпорядженням КМУ «Деякі питання удосконалення роз'яснювальної роботи органами виконавчої влади» [13] схвалено «Рекомендації щодо проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань державної політики», де зобов'язано органи виконавчої влади надавати громадськості роз'яснення щодо:

– наявності тих питань, які є пріоритетними для державної політики у відповідній сфері, галузі та на території певної адміністративнотериторіальної одиниці;

– порядку надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та місцевого самоврядування;

– питань, що найчастіше порушуються громадянами у зверненнях до органів виконавчої влади в ході робочих поїздок в регіони міністрів;

– проєктів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення і стосуються прав та обов'язків громадян [76].

У роз'ясненнях щодо проєктів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення й стосуються прав та обов'язків громадян, має бути інформація про:

– мету та причини прийняття органом виконавчої влади певного рішення;

– вплив прийнятого рішення на життя громадян та соціальні групи, яким воно призначено, критерії оцінки ефективності такого рішення;

– можливі негативні наслідки виконання такого рішення та шляхи їх мінімізації;

– прогноз подій на найближче та більш віддалене майбутнє після виконання рішення;

– сферу відповідальності органу виконавчої влади щодо виконання рішення;

– механізм та строки виконання рішення;

– рівень сприйняття рішення громадськістю [76].

У грудні 2010 р. нагальним питанням виявилось залучення громадськості до реалізації соціально-економічних реформ, що знайшло своє

відображення у виданні Розпорядження КМУ «Про проведення публічного громадського обговорення системних соціально-економічних реформ». Цим Розпорядженням було зобов'язано центральні органи виконавчої влади забезпечити:

– проведення за участю представників громадських організацій, професійних спілок, організацій роботодавців, юридичних осіб, науковців фізичних осіб – громадського обговорення (зокрема, у формі: засідань за круглим столом, громадських слухань, зустрічей з громадськістю, конференцій);

– подальше надання в засобах масової інформації та на вебсайтах органів виконавчої влади роз'яснень за результатами таких обговорень [65].

Третій етап (2011–2016 рр.) характеризується прийняттям ряду нормативно-правових актів, спрямованих на подолання корупції в країні шляхом плідної співпраці із громадськістю та її залучення до здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної виконавчої влади, зокрема на місцях; а також відкриттям даних у формі публічної інформації.

Важливим кроком стало прийняття ЗУ «Про доступ до публічної інформації» у січні 2011 р.

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень передбачених законодавством своїх обов'язків [45].

Доступ до публічної інформації має бути забезпечений шляхом: систематичного та оперативного її оприлюднення: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних вебсайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному вебпорталі відкритих даних; на інформаційних стендах тощо; та наданням інформації за запитами на інформацію (ст. 5 Закону [45]).

Законом визначено: обов'язки розпорядників інформації; порядок її оприлюднення; вимоги щодо оформлення запитів на інформацію, строки розгляду таких запитів. До того ж, розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати інформацію такого змісту:

- організаційну структуру, місію, функції, повноваження та напрями діяльності;
- нормативно-правові акти, прийняті таким розпорядником;
- перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами;
- порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності;
- плани проведення своїх відкритих засідань;
- загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку;
- загальну інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, зокрема: їхні місцезнаходження, розклад роботи та графік прийому громадян, перелік та умови надання послуг тощо [45].

Важливим кроком для розвитку громадянського суспільства стало прийняття Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації, завданнями якої було:

- врахування європейських стандартів під час розробки та впровадження національного законодавства щодо діяльності інститутів громадянського суспільства;
- відображення у Конституції основ взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства;

- сприяння становленню та розвитку мережі інститутів громадянського суспільства у багатоманітності їх форм;
- забезпечення участі громадянського суспільства та його інститутів у процесах формування та реалізації державної, регіональної політики, підготовки та прийняття управлінських рішень;
- впровадження європейських підходів до питань делегування інститутам громадянського суспільства окремих функцій держави щодо реалізації державної політики в гуманітарній та соціальній сферах;
- підтримка різноманітних форм місцевої демократії;
- впровадження суспільної практики волонтерства і благодійництва, у культуру громадського життя;
- створення системи ефективного ресурсного забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства;
- підтримка громадських ініціатив, спрямованих на формування культури гендерної рівності, подолання стереотипів щодо ролі та місця чоловіків і жінок у суспільстві [72].

У жовтні 2014 р. прийнято ЗУ «Про запобігання корупції», спрямований на нові форми взаємодії громадськості з органами державної влади та місцевого самоврядування, усунення корупційної складової. Законом було передбачено створення Національного агентства, до повноважень якого належало:

- інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;
- залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики (п. 16–17 ч. 1 ст. 11 Закону [20]). Відтепер

громадськість активно залучалася до формування та реалізації антикорупційної політики.

До того ж, громадськість залучалася до здійснення громадського контролю й за діяльністю самого Національного агентства, що забезпечується через створення Громадської ради при Національному агентстві, яка складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу.

Громадська рада в межах реалізації своїх повноважень має право:

– заслуховувати інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснювати моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;

– аналізувати ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;

– розглядати щорічний звіт Національного агентства, розглядати проєкт національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджувати висновки щодо них;

– брати участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання; – брати участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів, що готує Національне агентство (ст. 14 Закону [50]).

У липні 2015 р. виник інститут електронних петицій. Відтепер громадяни мали можливість звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний вебсайт органу, якому вона адресована. В такій петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. Проте, електронна петиція не може містити закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності

України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини тощо [43].

У свою чергу, на підтримку електронної петиції відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання зобов'язані забезпечити:

- безоплатний доступ та користування інформаційно-телекомунікаційною системою, за допомогою якої здійснюється збір підписів для підтримки електронної петиції;

- електронну реєстрацію громадян для підписання цієї петиції;

- недопущення автоматичного введення інформації без участі громадянина, який підписує таку петицію;

- фіксацію дати й часу оприлюднення електронної петиції та підписання її громадянином [43].

Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється на офіційному вебсайті органу, якому вона була адресована, та надсилається автору (ініціатору) цієї петиції у письмовому вигляді.

Так, якщо електронна петиція адресована Президентові України, то на її підтримку має бути зібрано не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня її оприлюднення. Розгляд такої петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду. У свою чергу, Адміністрація Президента України не пізніше наступного робочого дня після закінчення розгляду електронної петиції зобов'язана:

- розмістити на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України публічне оголошення про підтримку або не підтримку Президентом України електронної петиції;

- оприлюднити відповідь Президента України на електронну петицію на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента у спеціальному розділі з питань електронних петицій;

- надіслати у письмовому вигляді відповідь на електронну петицію її авторів [63].

Громадяни можуть звернутися з петиціями до Кабінету Міністрів України безпосередньо через офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України або через вебсайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів громадян на підтримку петиції. Така петиція має бути оприлюднена на Урядовому порталі протягом двох робочих днів з дня її надіслання автором.

Петиція розглядається, якщо на її підтримку зібрано також не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше ніж трьох місяців з дня її оприлюднення. Оголошення з відповідним обґрунтуванням щодо підтримки або не підтримки петиції оприлюднюється на Урядовому порталі у відповідному розділі не пізніше наступного робочого дня після закінчення строку її розгляду з обов'язковим надсиланням відповіді авторів [53].

У жовтні 2015 р. було видано Постанову КМУ «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», якою було передбачено, що відкриті дані мають регулярно завантажуватися та регулярно оновлюватися розпорядником інформації на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних. На сторінці кожного набору даних на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних має розміщуватися:

- паспорт набору даних шляхом відображення на вебсторінці та шляхом розміщення файлу у відкритому машиночитаному форматі, який може бути

завантажений або доступний за допомогою інтерфейсу прикладного програмування;

- структура набору даних у відкритому машиночитаному форматі;
- форма для зворотного зв'язку користувачів;
- інформація про подальше використання набору даних;
- інформація про умови використання відкритої ліцензії [51].

У лютому 2016 р. знов було зроблено спробу побудувати громадянське суспільство та, відповідно, видано Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», цим Указом доручено Кабінету Міністрів України: розробити ефективні механізми надання фінансової підтримки громадським ініціативам, спрямованим на реалізацію Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр. [22], що свідчило про конкретні кроки з боку Уряду в напрямі підтримки розвитку громадянського суспільства.

Цим Указом затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, її реалізація передбачала такі основні напрямки:

- створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку організацій громадянського суспільства;
- забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення;
- стимулювання участі організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України;
- створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці [69].

Національна стратегія передбачала активне залучення громадськості для участі у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення, що, у свою чергу, мало вирішити цілий ряд завдань:

- унормування на законодавчому рівні: порядку ініціювання та проведення місцевих референдумів гарантій реалізації права на мирні зібрання; порядку ініціювання, проведення загальних зборів членів територіальної громади за місцем проживання; обов'язковості затвердження у кожній територіальній громаді її статуту, що визначає організацію громадських слухань, внесення місцевої ініціативи та реалізації інших форм демократії участі;

- сприяння запровадженню на рівні органів місцевого самоврядування публічних консультацій з громадськістю, громадської експертизи їх діяльності, зокрема під час підготовки проектів Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

- визначення порядку здійснення громадської експертизи діяльності з надання адміністративних послуг;

- створення ефективного механізму реалізації права громадян на звернення до органів місцевого самоврядування з електронними петиціями, тощо [69].

Урядом було прийнято рішення щодо відкриття даних у формі публічної інформації для ознайомлення користувачам, що набуло відображення в Постанові КМУ «Деякі питання оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних». Цією Постановою передбачено створення порталу, який має забезпечувати для користувачів без проведення додаткової авторизації доступ до: інформації про розпорядників інформації, які оприлюднюють на порталі набори даних; переліку, паспортів та структури оприлюднених наборів даних;

розміщених прикладних програм на базі відкритих даних; інформації з питань відкритих даних тощо.

Функціональні можливості порталу мали забезпечити: пошук наборів даних за ключовими словами у назві; класифікацію та пошук наборів даних за розпорядниками інформації, категоріями, популярністю, розміром та датою публікації; доведення інформації до відома розпорядника інформації щодо конкретного набору даних у формі відкритих даних; доведення інформації до відома держателя порталу; модерацію наборів даних для подальшого оприлюднення або їх відхилення із зазначенням причин; моніторинг переглядів та завантажень наборів даних; захист наборів даних від знищення, модифікації та блокування доступу до них; реєстрацію подій, що відбуваються на порталі і стосуються його безпеки; відстеження версійності наборів даних; наявність інструментів візуалізації наборів даних, тощо [12].

Четвертий етап (2017 р. – теперішній час) характеризується активністю впровадження електронного документообігу, надання електронних послуг громадянам і необхідністю прийняття ряду нормативно-правових актів, спрямованих на захист інформації та забезпечення кібербезпеки.

Відкриття доступу до публічної інформації потребувало і її захисту, що привело до необхідності прийняття ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який визначив правові основи захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі. У Законі визначено: об'єкти кібербезпеки та кіберзахисту й суб'єктів забезпечення кібербезпеки; об'єкти критичної інфраструктури; правові основи державно-приватної взаємодії у сфері кібербезпеки; методи сприяння суб'єктам забезпечення кібербезпеки України; особливості відповідальності за порушення законодавства у сфері кібербезпеки; правові підстави здійснення контролю за законністю заходів із забезпечення кібербезпеки України [61].

Захист національних інтересів в інформаційній сфері знайшов своє відображення в Доктрині інформаційної безпеки України, затвердженій Указом Президента у лютому 2017 р.

Цією Доктриною визначено життєво важливі інтереси особи, як-то: забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; забезпечення конституційних прав людини на захист приватного життя; захищеність від руйнівних інформаційно-психологічних впливів [67].

Також виділено життєво важливі інтереси суспільства, зокрема:

- захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди;
- забезпечення вільного обігу інформації;
- розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури;
- розвиток медіакультури суспільства та соціально відповідального медіасередовища;
- безпечне функціонування і розвиток національного інформаційного простору та його інтеграція у світовий інформаційний простір;
- розвиток системи стратегічних комунікацій України;
- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства під час формування, реалізації державної політики в інформаційній сфері;
- захищеність державної таємниці;
- формування позитивного іміджу України у світі, донесення оперативної, достовірної і об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти [67].

У жовтні 2017 р. видано ЗУ «Про електронні довірчі послуги». Електронна довірча послуга надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронних довірчих послуг щодо надання такої послуги.

Законом визначено перелік та правовий статус суб'єктів відносин у сфері електронних довірчих послуг, а також перелік органів, що здійснюють державне регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації. Встановлено порядок здійснення нагляду (контроль) у сфері електронних довірчих послуг; порядок проведення електронної ідентифікації, зокрема засоби та схеми електронної ідентифікації; порядок притягнення до відповідальності у сфері електронних довірчих послуг [47].

У вересні 2018 р. видано Постанову КМУ «Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності», якою визначено перелік кваліфікованих електронних довірчих послуг, які має отримувати державна установа, зокрема:

- створення, проведення перевірки та підтвердження кваліфікованого електронного підпису чи печатки;
- формування, проведення перевірки та підтвердження чинності кваліфікованого сертифіката електронного підпису чи печатки та автентифікації вебсайту;
- здійснення реєстрованої електронної доставки; – зберігання кваліфікованих електронних підписів, печаток, позначок часу та сертифікатів, пов'язаних з цими послугами [52].

У червні 2019 р. прийнято рішення щодо необхідності оновлення вебсайтів органів державної виконавчої влади, результатом чого стало видання Постанови КМУ «Вимоги щодо створення (модернізації) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) органів виконавчої влади». Постановою було

затверджено: вміст офіційного вебсайту, який має бути структурованим, логічним, зрозумілим та легким для читання; обов'язковість погодження проєкту дизайну офіційного вебсайту з Мінцифри; обов'язковість адаптації вебсайтів для користувачів з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення та інтелектуального розвитку, а також з різними комбінаціями порушень [8].

Постановою затверджено: вимоги, яким мають відповідати офіційні вебсайти; елементи інтерфейсу офіційних вебсайтів; кольори, які мають бути використані; зображення, аудіо- та відеовміст; форми введення інформації; вимоги щодо дотримання права інтелектуальної власності; підходи до оптимізації пошукових систем у соціальних мережах [8].

У листопаді 2019 р. знов було приділено увагу питанню звернення громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій та, відповідно, видано Постанову КМУ «Положення про Єдину систему опрацювання звернень». Цією Постановою затверджено порядок створення та визначено правовий статус Урядового контактного центру, до повноважень якого належать:

- прийняття звернень, що надійшли за допомогою засобів телефонного зв'язку на урядову «гарячу лінію»;
- надання необхідних роз'яснень та довідкової інформації за допомогою засобів телефонного зв'язку або з використанням інтернету;
- аналіз та моніторинг звернень громадян та виявлення проблемних питань державної політики, що потребують прийняття управлінських рішень;
- проведення конференцій, семінарів, тренінгів; здійснення методичного забезпечення користувачів програмно-технічного комплексу Єдиної системи;

– організація проведення телеконференцій, теле- і радіопередач за участю уповноважених представників органів виконавчої влади, державних колегіальних органів тощо [39].

У січні 2020 р. з метою запровадження заходів щодо захисту журналістів проведено парламентські слухання на тему: «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення», за результатами яких: органам законодавчої та центральної виконавчої влади; Генеральній прокуратурі, Верховному Суду, Державному бюро розслідувань, громадським організаціям журналістів та медійним громадським організаціям надано ряд рекомендацій.

Учасники парламентських слухань вважають, що ситуація вимагає посилення відповідальності правоохоронних органів, органів державної влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб за дії з перешкоджання професійній діяльності представників засобів масової інформації й неналежного розслідування таких справ [66].

РОЗДІЛ 2.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

2.1. Функціонування воєнних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного часу

Володимир Зеленський прийняв рішення створити військові адміністрації в областях та районах України під час дії воєнного стану. Ці спеціальні органи відповідають за відсіч окупантам і забезпечують державну владу на місцях. Водночас, низка нардепів та експертів почали говорити про те, навіщо взагалі функціонувати місцевому самоврядуванню в умовах воєнного стану.

Деякі експерти рекомендують розігнати місцеву владу, а депутати-“Слуги” планують максимально обмежити їхню роботу.

Виправдати це намагаються необхідністю дати відсіч ворогу і воєнним часом. Мовляв, чинна система роботи місцевого самоврядування недієва і недієздатна.

Але на практиці система влади воєнного часу працює доволі успішно вже декілька тижнів. Місьцеве самоврядування не лише не заважає військовим, а й власними силами протистоїть окупантам.

Звичайно, управляти державою в умовах війни, коли окупант постійно наступає, а ситуація змінюється щогодини – значно складніше. Тому держава створила спеціальні військові органи та додатково регламентувала роботу місцевого самоврядування в країні.

На час воєнного стану президент створив у областях та районах тимчасові спеціальні органи – військові адміністрації. Мета їх створення зрозуміла: разом з військовим командуванням вони забезпечують

впровадження заходів воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку.

Держава формує військові адміністрації на основі обласних та районних державних адміністрацій.

Працівниками цих структур стають люди, що раніше працювали в державних адміністраціях, військовослужбовці, представники правоохоронних органів та служб цивільного захисту. Очолили новостворені органи голови відповідних ОДА.

Щоб ефективно протидіяти окупантам, військові адміністрації одночасно виконують функції військових та державних органів влади. Інколи, за умов, визначених у законі, вони можуть перебирати й повноваження місцевого самоврядування.

Не зважаючи на обставини, місцеве самоврядування продовжує свою роботу. Органи місцевого самоврядування (ОМСи) всіх рівнів співпрацюють з військовим командуванням та військовими адміністраціями, а також за потреби погоджують окремі повноваження. Наприклад, примусове відчуження майна. Більше того, вони можуть мати додаткові завдання, пов'язані з втіленням заходів воєнного стану, якщо це окремо визначить президент.

Водночас, закон про воєнний стан за певних умов дозволяє припинити роботу органів місцевого самоврядування. Усього є три випадки, за яких це можливо.

- Перший – окремий закон, який має ухвалити Верховна Рада. Це відносно нова підстава, якою доповнили закон у 2018 році.
- Другий випадок стосується виключно районних і обласних рад. Їхні повноваження можуть припинити, якщо депутати не скликали сесію у встановлені строки.

Сесії ОМСи повинні скликати не рідше одного разу на квартал, а з питань відведення земельних ділянок та дозволів господарської діяльності – не рідше одного разу на місяць.

В умовах воєнного стану замість районних та обласних рад утворюються, відповідно, районні та обласні військові адміністрації.

- Третій випадок стосується лише громад міст, селищ та сіл. Повноваження органів місцевого самоврядування у населених пунктах можуть припинити у випадках, якщо вони не здійснюють ці повноваження. Причини можуть бути різні – фактичний саморозпуск, самоусунення або просто невиконання повноважень.

Військові адміністрації можуть створюватись як у одній, так і у кількох громадах.

Як видно, досягти підстав для припинення повноважень органів місцевого самоврядування досить складно. Якщо мер або депутати місцевої ради працюють належним чином і не порушують законів, – просто так розігнати їх неможливо.

Але це можливо у випадках, якщо місто або область окупували. Тоді депутати можуть самоусунутись, просто ігноруючи засідання ради.

Президент в свою чергу може створити військову адміністрацію, якщо це будуть дозволяти поточна ситуація і тактична необхідність.

Влада переживає за потенційних колаборантів. Ні для кого не секрет, що деякі політики працюють на окупанта. Політики місцевого рівня, на жаль, теж не виключення.

Мер Куп'янська на Харківщині здав місто окупантам. Депутата однієї з місцевих рад на Харківщини підозрюють у держзradі, бо він закликав допомогти агресору. А у Мелітополі місцева депутатка оголосила себе мером і почала співпрацювати з росіянами.

Тому начебто логічно, що треба заздалегідь позбутися навіть гіпотетичної можливості співпрацювати з армією окупанта і будь-якій легітимації “влади” ворога.

Але в реальності все зовсім інакше. Більше того, подібні ініціативи будуть мати негативний ефект.

По-перше, російська влада ніколи не переживала за будь-які виправдання щодо легітимації власних дій. Для них головне – створити видимість процесів, показову картинку для власних громадян та світової спільноти, нібито все гаразд і жодних проблем немає.

Так було у Криму у 2014 році. Тоді провели прсевдореферендум і за його “результатами” приєднали півострів до Росії. Не завадили цьому ні рішення Конституційного Суду, щодо неконституційності таких дій, ні рішення Верховної Ради розпустити парламент Криму.

Майже аналогічно відбувались події у “ЛНР“, “ДНР“, а ще у Придністров’ї та Південній Осетії. Всі чудово розуміли, що всі зрежисовані Росією “референдуми” на цих територіях – це фейк.

Не було дотримано жодних стандартів, а результати – цифра зі стелі, яка статистично неможлива. Тому демократичні держави не визнавали результатів. Але для влади Росії це не має жодного значення.

По-друге, місцеве самоврядування не становить жодної небезпеки для країни. Наразі мери та місцеві депутати так само протистоять окупанту і стоять на передовій. Особливо це стосується міст, які найбільше страждають від агресії Росії проти України.

Харківська та Сумська облради звернулись до країн-членів НАТО закрити небо над Україною, Херсонська облрада відкинула ідею окупанта про “Херсонську народну республіку” і референдум з цього питання.

Так само себе поводять і мери міст. Голова Харкова, Ігор Терехов, відмовився здавати окупантам місто.

Мера Мелітополя, Івана Федорова, викрали і безуспішно погрожували катуванням.

Київський голова Віталій Кличко весь час у центрі подій у столиці.

Екс-регіонал Олександр Вілкул послав у напрямку російського корабля свого колишнього колегу по партії і зрадника Олега “Волинська Різня” Царьова після пропозиції здати місто.

Наразі органи місцевого самоврядування, так само, як і Український народ, єдині як ніколи. А окремі приклади не порушують загального правила.

Ідея розпускати органи місцевого самоврядування зараз – це безглузде рішення, яке неможливо виправдати жодним чином.

Ще напередодні війни рівень довіри до місцевої влади серед громадян був одним із найвищих серед інших інституцій. А за останній час, коли люди все більше взаємодіють з місцевою владою, бо вона найближче до них, це ставлення людей могло лише укріпитись.

Місцева влада є такою ж конституційною конструкцією, як і державна. Вона є найбільш наближеною до громадян і саме її результати роботи виборець бачить в першу чергу.

Депутати та мери – не прості випадкові люди, які пробілись до влади і намагаються щось навмання робити. Це політики, які виконують надважливі функції, без яких держава існувати не зможе. Центральна влада навряд чи зможе перебрати на себе їхню роль і виконувати її так само ефективно.

2.2. Особливості функціонування внутрішніх зв’язків із громадськістю в системі державного управління в умовах воєнного стану.

У сучасних умовах модернізації всіх сфер суспільного життя, демократизації, інформатизації основним чинником державотворчих змін є рівень громадянської довіри до влади, чим зумовлено прагнення суспільства до участі у виробленні й ухваленні державно-управлінських рішень, насамперед щодо соціальних питань. Адже зв'язки з громадськістю в державному управлінні, суспільна комунікація – запорука успішного демократичного державотворення.

У процесі здійснення основних управлінських функцій (планування, організації, мотивації, координації, аналізу та контролю) комунікація виступає як інтегруючий фактор: використовуючи потоки інформації, вона спрямовує повідомлення від однієї ланки до іншої відповідно до встановлених цілей. Фактично, система обробки інформації є об'єднавчою функцією для всіх підсистем або підрозділів державного управління [14, с. 163–164]).

Дослідник Є. Романенко, розрізняючи поняття «державноуправлінська комунікація» як забезпечення інформаційно-комунікативних процесів у сфері державного управління та «державно-урядова комунікація», що забезпечує безпосереднє комунікування між урядом, бізнесом та громадськістю, виокремлює комунікативні рівні зв'язків із громадськістю: внутрішній, що стосується структурної взаємодії органів державної влади з громадськістю, та зовнішній, який стосується взаємодії держави та її інституційних структур у напрямі реалізації зовнішньої політики [77, с. 12].

Виступаючи станом суспільної свідомості, громадська думка за допомогою специфічних засобів, шляхом схвалення або осуду, захоплення чи зневаги, акцентування інтересів, раціональної та емоційної оцінки людей і їхніх вчинків сприяє трансформації тих чи інших ідей у конкретні вчинки [17, с. 57].

Варто зауважити, що серед форм організації зв'язків із громадськістю в державних органах розрізняють такі, що мають поточний характер (поточні

заходи, невідкладне реагування на подію, спростування інформації тощо) і форми, які потребують стратегічного планування, підготовки планів тактичних дій (прес-конференції, публічні виступи, семінари, круглі столи, брифінги тощо).

Загалом комунікативні навички державних службовців охоплюють такі складники: зв'язки з громадськістю (PR); стратегічні комунікації; міжособистісне спілкування; зовнішні комунікації: е-Уряд, інформатизація тощо; адміністративна комунікація; суспільна інформація як інструмент сучасного управління; свобода інформації і прозорість; кризові комунікації [96].

У сфері державного управління внутрішня комунікація спрямована на досягнення поставленої мети. Комунікація відбувається й у самій структурі органу державної влади: на кожному рівні державного управління, в кожному підрозділі; між адміністраціями й політиками; між державними службовцями; між адміністрацією та громадськістю.

На думку Г. Почепцова, основним завданням публік рилейшнз є створення позитивного контексту для функціонування організації [95, с. 32], тому головними завданнями внутрішніх зв'язків із громадськістю в державному управлінні є:

- 1) вивчення громадської думки та формування суспільної свідомості засобами PR;
- 2) налагодження двосторонніх інформаційних зв'язків органів державної влади з громадськими організаціями, установами, окремими громадянами засобами медіа;
- 3) формування в громадськості об'єктивного уявлення про діяльність органів державної влади;

- 4) створення позитивного іміджу органів державної влади завдяки відкритій, правдивій, прозорій інформації;
- 5) забезпечення взаєморозуміння під час комунікативної взаємодії;
- 6) аналіз стану висвітлення інформації про орган державної влади;
- 7) розроблення заходів щодо налагодження конструктивного діалогу та співробітництва з громадськістю на основі взаєморозуміння тощо [95, с. 32].

Реалізувати ці завдання внутрішніх зв'язків із громадськістю в органах державної влади можна шляхом:

- введення посади PR-фахівця до штату органу державної влади;
- створення відділу зв'язків з громадськістю;
- залучення зовнішніх консультантів з публік рилейшнз до органу державної влади [83].

Актуальні дані щодо довіри громадян України до різних інституцій суспільства мали б вкотре занепокоїти керівників органів державного управління та місцевого самоврядування. У табл. 1 відображено дані щодо міри довіри до інститутів суспільства.

Таблиця 1

Міра довіри соціальним інституціям

Соціальні інституції	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти
1	2	3	4	5	6
Президент України	29,8	31,7	25,6	6,8	6,1
Верховна Рада України	34,1	43,4	15,1	2	5,4
Уряд України	35,4	40,4	16,5	1,8	5,9
Голова вашого міста / селища / села	10,4	23,5	45,3	10,5	10,2
Збройні Сили України	8,2	15,9	47,3	22,7	5,8
Національна поліція	18,6	31,4	34,6	6,6	8,8

Служба безпеки України (СБУ)	19,1	26,7	33,3	7,7	13,2
Прокуратура	32,8	37,9	14,6	2,7	11,9
Суди (судова система в цілому)	41,5	37,3	10,3	2,1	8,8
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	36,8	33,4	13,7	2,6	13,4
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	37,1	30,9	12,5	2,2	17,3
ЗМІ України	17,5	29,4	38,4	6,3	8,4
Національний банк України	24	36,4	25	3	11,5
Комерційні банки	31,1	39,2	16,5	2	11,2
Профспілки	25,5	24,4	22,9	3,8	23,4
Політичні партії	32,3	39	14,8	3,1	10,7
Громадські організації	12,7	20,3	46	7,2	13,8
Церква	10,4	13,7	43,1	20,8	12
Волонтерські організації	8,8	15,5	45	20,1	10,5

Джерело: [36].

Як ми бачимо, за даними соціологічного опитування, високий рівень недовіри до:

– Верховної Ради (34,1% зовсім їм не довіряють, 43,4% – скоріше не довіряють; повністю довіряє лише 2%);

– Уряду України (35,4% зовсім не довіряють Уряду, 40,4% – скоріше не довіряють; повністю довіряє лише 1,8%);

– прокуратури (32,8% зовсім їм не довіряють; 37,9% – скоріше не довіряють; повністю довіряє органам прокуратури лише 2,7%).

Ситуація з довірою до судової системи ще гірша: 41,5% опитаних зовсім не довіряють судам та судовій системі в цілому по Україні, 37,3% – скоріше не довіряють; повністю довіряє лише 2,1%.

Хоча в 2014 р. було проведено судову реформу та створено передумови для запровадження електронного суду, що дозволило б зробити судову владу

більш прозорою, а отримання судових послуг більш зручними та якісними для фізичних і юридичних осіб.

Зокрема, було видано Наказ Державної судової адміністрації України «Про організаційне забезпечення функціонування вебпорталу “Судова влада України”», у якому визначено структуру вебсторінки суду. Відтепер вона мала містити, окрім загальної інформації:

- розклад роботи суду, графіки прийому громадян;
- зразки заяв про видачу копій судових рішень, про надання дозволів на побачення з особами, які тримаються під вартою і рахуються за судом;
- реквізити для сплати судового збору при зверненні до суду, в тому числі при подачі апеляційної та касаційної скарги, реквізити для оплати штрафів;
- список справ, призначених до розгляду [59].

Ч. 1 ст. 149 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» віднесено до повноважень Державної судової адміністрації України забезпечення:

- упровадження електронного суду (здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами);
- функціонування автоматизованої системи визначення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, забезпечення функціонування системи відеоконференц-зв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відео конференції [71].

До того ж, передбачено, що з жовтня 2021 р. починають функціонувати окремі підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної

системи, до яких належать: «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференцзв'язку [34].

Підсистема «Електронний суд» забезпечує обмін процесуальними документами в електронній формі між судами, органами та установами системи правосуддя, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу. За допомогою цього сервісу учасники судового процесу можуть подавати до суду процесуальні документи (позовні заяви, клопотання тощо) в електронному форматі.

Також учасник судового процесу за допомогою сервісу електронного суду може сплатити судовий збір та інші платежі у режимі онлайн та додатково отримувати:

- вебпосилання на тексти всіх сформованих судом процесуальних документів у справі, в якій учасник процесу бере участь: судові рішення, судові повістки, виклики тощо;
- інформацію про отримані та зареєстровані вхідні документи у справі разом з документами в електронному форматі;
- інформацію про отримані документи у справі від інших учасників разом з документами в електронному форматі;
- електронні документи, що спричинили зміну стану розгляду справи, протоколи автоматизованого розподілу, тощо [15].

Отже, можна очікувати, що із запуском підсистеми «Електронний суд» судова система стане ще прозорішою, що сприятиме підвищенню довіри до осіб, які звертаються до суду.

Традиційно представниками держави з найвищим рівнем довіри стали люди, чії професії в масовій свідомості пов'язані з героїзмом: військові, рятувальники, прикордонники. «Звичайні» ж органи влади мають значно нижчий рівень довіри. Так, місцевим депутатам і головам міст, селищ та сіл

довіряють лише трохи більше від половини респондентів – і це навіть попри нещодавні місцеві вибори. Загалом же державний апарат (держслужбовці) є одним з лідерів за рівнем недовіри. Чиновникам не довіряють 80% опитаних. Це, безумовно, свідчить про провали в комунікаціях влади з народом [36].

За визначенням політичної системи, однією з її складових є певні відносини, комунікація органів державної влади із суспільством, громадськістю [24]. Таким чином, побудова PR (public relations) є природною функцією органів державного управління і місцевого самоврядування в демократичному суспільстві.

Органи державного управління мають певну специфіку роботи, що відрізняє її від діяльності організацій комерційного та некомерційного (громадського) секторів. Проте окремий функціонал, покладений на такі органи, цілком збігається з багатьма функціями бізнесу та громадських організацій. Так, наприклад, державне управління передбачає менеджмент матеріальних ресурсів на територіях і менеджмент людських ресурсів усередині колективів, надання послуг громадянам, прогнозування й планування тощо [94]. З огляду також і на це PR є так само важливим для державного управління, як і для бізнесу чи громадської діяльності.

Нарешті, чинні нормативно-правові акти України прямо вказують, що одним з основних принципів внутрішньої політики є «відкритість та прозорість процесів підготовки і прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [49].

Попри те, що внутрішній PR в органах державного управління не досліджений в Україні так само детально, як в інших галузях чи країнах, ми можемо погодитись, що тут внутрішній PR відіграє аналогічну роль і використовує схожий інструментарій [82].

Внутрішній PR покликаний зміцнити зсередини колектив – у цьому випадку державний орган – і зрештою створити таку команду, яка буде ефективно виконувати покладені на неї завдання [16].

Загалом PR далеко не завжди розглядається в науці як соціальна технологія. Проте public relations є такою технологією з огляду на сам факт того, що є наслідком і разом з тим підсилювальним фактором впливу на суспільство. Це тим паче справедливо для органів влади, діяльність яких, з одного боку, залежить від настроїв у соціумі, а з іншого – безпосередньо впливає на ці настрої [40].

Внутрішній PR, у свою чергу, забезпечує сталий розвиток колективу самого органу державного управління. Ефективність роботи як у комерційному, так і в некомерційному або державному секторі напряму пов'язана із задоволенням від роботи [40]. Останнє значною мірою залежить від робочих комунікацій у широкому розумінні [80], а також, за теорією мотивації Ф. Герцберга, від мікроклімату в колективі, визнання успіхів і досягнень у роботі, зрозумілих правил і планів та їх дотримання керівництвом. усі ці фактори формуються, зокрема, і під впливом внутрішнього PR.

У демократичних країнах думка громадськості при вирішенні будь-яких питань істотно впливає на державну політику, законодавчі процеси, поведінку політичних партій, динаміку виборчих кампаній, прийняття рішень суб'єктами економічної діяльності, навіть на планування та проведення різних культурних заходів. Інакше кажучи, громадська думка – це величезна динамічна сила [21, с. 110].

Громадська думка – стан суспільної свідомості, який виражається публічно та впливає на функціонування суспільства, його політичної системи. Саме можливість голосно й публічно висловитися з приводу проблемних питань суспільного життя та вплив цієї висловленої думки на розвиток

суспільно-політичних відносин відображають суть громадської думки як особливого соціального інституту [78, с. 251].

Громадська думка за належної освіченості, інформованості може виступати як повноцінний управлінський партнер управлінських органів. Тоді як систематизація, аналіз та облік уже наявної громадської думки може надати органам управління інформацію про потреби та настрої суспільства [93].

Проте, О. Бабкіна, В. Басалюков та В. Бобик зазначають: «Громадська думка не обов'язково підпорядковується законам логіки, вона часто аморфна, амбівалентна, суперечлива та швидкоплинна» [42]. Вона має здатність ігнорувати незаперечні факти, якщо вони її не цікавлять; надання громадськості дедалі більшого обсягу інформації також не обов'язково обертається збагаченням її знань та очікуваною поведінкою. Будучи станом суспільної свідомості, громадська думка є ніби посередницею між свідомістю і практичною діяльністю людей. Не підмінюючи жодної форми суспільної свідомості, не спираючись на організовану силу як закон, не визначаючи цілей, як це робить програма, громадська думка за допомогою специфічних засобів, шляхом схвалення або осуду, захоплення чи зневаги, акцентування інтересів, раціональної та емоційної оцінки людей і їхніх вчинків сприяє трансформації тих чи інших ідей у конкретні вчинки [16, с. 57; 21, с. 111].

С. Чукут констатує, що в громадській думці поєднані істина та хибність, тому жодне її висловлювання не можна сприймати серйозно. Те, що дійсно потрібно сприймати серйозно, може, на перший погляд, видатися складним, але насправді складною є та відмінність, що безпосередньо стосується прояву громадської думки. Адже народ не дає себе обдурити щодо своєї субстанційної основи, сутності та певного характеру свого духу, проте він помиляється стосовно способу знання цього духу та судження про нього, про свої вчинки, події тощо [91]. Але, вважаючи те, що народ – це є певна спільнота, то громадська думка є відображенням позиції та настроїв певних груп.

Такої самої позиції дотримується й А. Штельмашенко, яка наполягає, що свідомість суспільства (громадська думка) виражається через ідеї, інтереси, переконання, соціальні уявлення різних великих груп [93].

На цьому наголошує й У. Стефанчук: «Аналізувати громадську думку слід з урахуванням певного елемента ситуативності, беручи до уваги усі можливі вихідні параметри та реальні фактори впливу. Крім того, варто мати на увазі, що громадська думка, навіть будучи суб'єктивним, неадекватним відображенням дійсності, відтворює її адекватною не по відношенню до об'єкта (реальної дійсності), а щодо суб'єктивності індивіда (тобто це та, нехай помилкова позиція, яка проте вважається правильною для певної групи осіб, звідси її неадекватність відносна). Громадська думка завжди відображає дійсність, адже за будь-якими позиціями групи є реальні причини, події чи соціальні відносини» [86, с. 147].

Але громадська думка була в усі часи великою й значною силою суспільного розвитку. І є такою, особливо в наш час, коли принцип суб'єктивної свободи набув важливого значення. Еволюція влади пояснюється саме еволюцією думки, котра, у свою чергу, пояснюється еволюцією розмови, а та – цілою низкою різноманітних джерел: вихованням у сім'ї, школою, навчанням, проповідями, політичними промовами, книгами, газетами, телебаченням [91].

Л. Руженко уточнює, що громадська думка формується не лише на підставі життєвого досвіду, але може складатися під цілеспрямованою дією на населення різних організацій, установ, політичних партій. Значення громадської думки зумовлено соціальною структурою держави, рівнем розвитку економіки, політичної й загальної культури населення. При формуванні громадської думки необхідно враховувати інтереси як суспільства в цілому, так і інтереси окремих класів, соціальних, демографічних груп, трудових колективів і окремих осіб [78, с. 252].

С. Чукут зауважує, що громадська думка являє собою більш-менш пов'язану сукупність роздумів і відповідей на запити сучасності. Можна сказати, що вона є своєрідною статистичною системою, керованою як логікою, так і почуттям, та підтримується значною кількістю людей [91].

Громадська думка репрезентує своєрідний консенсус. Сам цей консенсус бере початок з установок людей, що збігаються між собою щодо певної конкретної проблеми. Намагання вплинути на ці установки людини, тобто на її міркування із цієї проблеми, ставлення до неї виступає першоосновою практики паблік рилейшнз [91].

Серед відомих на цей час PR-інструментів [6] можна визначити такі, що найбільше підходять для внутрішніх PR в органах державного управління: особисті зустрічі представників різних структурних підрозділів, а також керівників різного рівня; внутрішні періодичні видання, публікації на сторінках у соціальних мережах або в месенджерах; колективне навчання та підвищення кваліфікації; публічні колективні заходи – як робочі, так і спортивні, розважальні, соціальні тощо.

Варто не залишати без уваги той факт, що співробітники органів державного управління самі є громадянами. І часто як громадяни залежать від роботи своєї ж організації. Тому в цьому випадку внутрішній PR є одночасно й зовнішнім PR. Беручи це до уваги, можна окреслити основні напрями внутрішньої PR-діяльності органів державного управління: інформування співробітників і пояснення різних аспектів діяльності закладу; мотивація й залучення до роботи, підвищення інтересу до діяльності; стимуляція підтримки діяльності органу влади [40].

Важливим рішенням у побудові внутрішніх PR органів державного управління є вибір моделі комунікацій. На сьогодні розглядають три такі моделі: авторитарна модель, двостороння асиметрична й двостороння симетрична. Перша навряд може бути прийнятною в органах влади

демократичного суспільства, хоча іноді політики та чиновники намагаються застосувати саме її. Двостороння асиметрична комунікація ще може мати право на життя: влада зберігає контроль над самим процесом комунікації, хоча до нього вже додається зворотний зв'язок. Проте найбільш прогресивно виглядає двостороння симетрична модель комунікацій, яка передбачає повне усвідомлення суб'єктом PR-діяльності необхідності взаємодії із суспільством і взаємовпливу зовнішнього соціального середовища та органу влади («двосторонність»); а метою такої PR-діяльності є взаємна користь органу влади й громадськості («симетрія») [31].

У зв'язку із цим слушно зауважує О. Коврига: «Особливостями роботи фахівця по зв'язках із громадськістю є різноманітність, творчість та короткотерміновість. Різноманітність полягає в тому, що фахівець по зв'язках із громадськістю вирішує різні проблеми технічного та кадрового порядку. Творчість полягає в тому, що жодна проблема не є точною копією минулої. Короткотерміновість зумовлена тим, що більшість задач потребують доволі швидкого, оперативного вирішення» [21, с. 112].

Громадська думка за паблік рилейшнз має характерні ознаки:

1. Спрямованість вказує на ставлення індивіда до певної проблеми і є відображенням судження «за» – «проти» – ще не визначився» або ж «за» – «проти» – «за умови». Уточнення спрямованості громадської думки є найпоширенішим її виміром.

2. Інтенсивність громадської думки відображає, якої сили вона набирає, незалежно від спрямованості. Інтенсивність можна виміряти шляхом надання респондентам прикладів відповіді на запитання, як-то: «зовсім не довіряю» – «скоріше не довіряю» – «скоріше довіряю» – «повністю довіряю» – «важко відповісти» (це саме ті наведені приклади відповідей, які можуть бути застосовані під час вивчення довіри громадськості до органів державної влади та місцевого самоврядування).

3. Стабільність можна дослідити, провівши не менше ніж два соціологічних опитування та зіставивши їх результати. Вона характеризується тривалістю часу, протягом якого певна група респондентів є незмінною у своїх думках та почуттях щодо тих чи інших подій чи суб'єктів.

4. Інформаційна насиченість вказує на обсяг знань, якими володіють респонденти. Адже чим більше людина поінформована з приводу тієї чи іншої події, або з приводу певної проблеми, тим більш чітко та ясно вона висловлює свою думку. Водночас чим більше людина поінформована, тим більше непередбачувано вона себе поводить.

5. Соціальна підтримка є показником впевненості людини в тому, що вона має соціальну підтримку в тому середовищі, що її оточує. Міра соціальної підтримки є показником взаєморозуміння між людьми певної спільноти щодо поглядів на вирішення певної проблеми.

Хотілося б зупинитися на ролі PR у політиці, оскільки вона безпосередньо впливає на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Визначення PR передбачає встановлення довготривалих і партнерських відносин з громадськістю – як у бізнесі, так і в політиці. Внутрішній PR, у свою чергу, покликаний зміцнити зсередини колектив – громадську організацію, бізнес-структуру або політичну партію. Остаточна мета внутрішнього PR – створити таку команду, яка буде ефективно виконувати покладені на неї завдання [16, с. 33]. Разом з public relations вплив на цей процес мають також менеджмент, кадрова політика, безпекова політика в партії тощо.

Враховуючи мету й специфіку політичної діяльності, тобто взаємодії із суспільством з метою здобуття та утримання влади, можна сказати, що комунікації в широкому значенні цього слова й зокрема PR є одними з епіцентрів політики [6]. Передвиборча діяльність політиків і партій, за

винятком юридичних процедур, майже повністю складається зі зв'язків із громадськістю [37, с. 147].

Внутрішній PR політичних партій направлений на цільову аудиторію – керівників політичної сили різних рівнів і географічної приналежності, а також неформальних лідерів суспільної думки в партії, близьких до партії експертів і консультантів, рядових членів партії, а також частково – на їхніх близьких (членів сімей та друзів) і симпатиків політичної сили [84].

Оскільки політична діяльність безпосередньо пов'язана з боротьбою за вплив, владу й електоральні симпатії, PR у політичних партіях повинен слугувати щонайменше збереженню кількості прихильників і зокрема членів партії, а в ідеалі – постійному збільшенню їхньої кількості.

Серед відомих на цей час PR-інструментів [6] можна визначити такі, що найбільше підходять для внутрішнього PR в політичних партіях: особисті зустрічі та виступи партійців, внутрішні обговорення й дискусії; внутрішньопартійні періодичні видання, навчальні матеріали та звіти; публікації на сторінках у соціальних мережах; використання партійної символіки, зокрема в повсякденному житті; публічні колективні заходи – як політичні, так і спортивні, розважальні, соціальні тощо.

В Україні на сучасному етапі головною проблемою для внутрішнього PR політичних партій є короткотривалість життя партійних брендів у державі.

Поширеними є процеси купівлі та «оренди» партій лише на виборчий період [19, с. 152]. Приблизно половина зареєстрованих політичних сил не підтримує навіть формальної життєдіяльності, необхідної для дотримання законодавства [27]. З 22 партій, які брали участь у парламентських виборах 2012 р., лише 9 взяли участь у виборах через 2 роки – у 2014 р. і лише чотири повторили цей досвід у 2019 р.

В умовах такої турбулентності в політичному житті будь-яка діяльність більшості політичних партій є швидкоплинною. Зокрема, це стосується і PR-

діяльності. Фактично сьогодні в партійному сегменті політики найбільш затребуваними PR-послугами є дії, що безпосередньо направлені на менеджмент виборчих кампаній та досягнення якомога кращих результатів уже на найближчих виборах [6], рідше – на досягнення цілей, не пов'язаних з виборчими перегонами, але також у короткій перспективі.

Водночас успішне багаторічне – навіть майже сторічне [40, с. 136] – використання внутрішніх PR у корпоративному сегменті країн Заходу засвідчує, що цей напрям є перспективним і для українських PR-фахівців. А робота над внутрішніми комунікаціями в політичних партіях України буде конкурентною перевагою політичних сил.

2.3. Використання сучасних інформаційних технологій у реалізації комунікаційної функції державного управління в умовах воєнного стану

В умовах потужної інформатизації, диджиталізації, цифрової трансформації суспільства та економіки в Україні актуалізується проблема використання PR-технологій як чинника оптимізації комунікаційної функції державного управління. Потрібні нова концепція суспільного розвитку й інноваційна управлінська стратегія щодо зв'язків з громадськістю, розроблена на основі чесного відкритого співробітництва органів державної влади та суспільства, рівноправного конструктивного діалогу, підґрунтям якого є консенсус, взаєморозуміння.

Як зазначають дослідники (Н. Драгомирецька, К. Кандагура, А. Букач [12, с. 78], висвітлення діяльності владою реалізує механізм, який базується на інформуванні громадськості. За сучасних умов розвитку інформаційного суспільства, відповідно до законодавчо закріплених норм, інформування здійснюється через владні структури, шляхом залучення друкованих та електронних засобів масової інформації, через інтернет тощо. Проте варто зауважити, що цей механізм через надання інформації спрямований на

односторонню взаємодію, відтак не відбувається належної комунікації органів державної влади з громадськістю.

Механізмом, який уможливило реалізацію інтересів суспільства у владі, забезпечуючи двосторонню комунікацію й участь громадян у державному управлінні, виступають служби зі зв'язків із громадськістю, громадські об'єднання. За допомогою такого механізму підвищується рівень сприйняття громадянами діяльності влади.

Наразі загострюється необхідність в удосконаленні механізму впливу громадян на процес ухвалення та прийняття рішень, упровадження їх у життя суспільства. Базою для формування такого механізму, на наш погляд, є ефективне використання PR-технологій та інформаційне забезпечення їх.

Як зауважують науковці, у цьому контексті «актуальності набувають питання оволодіння основами комунікативного проектування, що дозволить суб'єктам державного управління ефективніше здійснювати аналітичні, організаційно-управлінські і консультаційно-методичні функції в державному управлінні. Комунікативні проекти для державного управління дають можливість залучити громадськість до процесів управління» [12, с. 78].

Загалом технологія тлумачиться як об'єднаний у загальну систему комплекс різнорідних компонентів (знань, методів, операцій і правил, інформаційних, енергетичних, сировинних, техніко-технологічних, кадрових, організаційних і інших ресурсів), що забезпечують найбільшу ефективність певної діяльності.

Це специфічний механізм новацій і розвитку – сфера цілеспрямованих зусиль (політики, керування, модернізації, інтелектуального й ресурсного забезпечення тощо), суттєво детермінованих низкою чинників.

PR-технологія – соціально-комунікативна технологія, особлива процедура, послідовність дій (операцій), певних умов, що приводять при виконанні до заданих змін у соціальному об'єкті. Об'єктом PR-технології є

соціальний простір і соціальний час, керування якими здійснюється за допомогою цілеспрямованої системно організованої соціальної комунікації.

У широкому розумінні PR-технологія – це єдність певного плану, програми практичної діяльності й самої діяльності з реалізації цієї програми. У вузькому – або тільки програма взаємопов’язаних дій (процедур і операцій) з використання соціальних комунікацій для досягнення заданого соціально значущого результату, або власне сукупність дій з реалізації цієї програми.

На думку В. Кузнецова [25], PR-технології є сукупністю прийомів та способів діяльності з організації взаємодії з громадськістю, що спрямована на оптимізацію реалізації цілей і завдань суб’єкта управління в конкретному просторі та часі. Особливості формування та використання цих технологій у рамках політичної системи можна розглянути, виокремивши структурний, часовий та процесуальний аспекти.

Структурний аспект вказує на необхідність виділення комунікативного аспекту проблемної політичної ситуації, пошук алгоритму її вирішення, що узгоджується з процесом управління цією ситуацією загалом. Часовий аспект конкретизує відповідність конкретному проміжку часу обраної PR-технології та доцільність її застосування в межах визначеної підсистеми. Третій аспект формує процедуру застосування обраних технологій з метою оптимізації функціонування політичної системи [25, с. 135–136].

Особливостями PR-технологій є:

1) спрямованість на конкретизацію для суспільства додаткових аргументів пропозиції, що конкурує, зумовлених значущими для нього культурними, соціальними, гуманітарними та екологічними цінностями;

2) можливість громадськості формувати власне уявлення про PR-об’єкт, на основі вибору цінностей, що домінують;

3) постійність процесу донесення конкурентних переваг та вплив на формування символічних цінностей унаслідок споживання продукту чи послуги;

4) вплив на емоції та переживання з метою здійснення вибору дозволяє зберегти впевненість у власному виборі й корисності зробленої дії.

PR-технології умовно поділяють на дві взаємопов'язані групи: організаційні або неінформаційні, що направлені на організацію та проведення спеціальних PR-подій; інформаційні, що орієнтовані на взаємодію із засобами масової інформації [53].

У сучасних умовах зв'язки з громадськістю (паблік рилейшнз) у контексті державної політики стали однією з управлінських функцій. Інформація в управлінні відіграє надзвичайно важливу роль, адже нею пронизані всі стадії процесу управління. Тому наразі актуалізуються проблеми: забезпечення ефективного зворотного зв'язку між органами влади та громадськістю, створення позитивного іміджу органу влади управління, дієвий вплив на суспільну свідомість та формування громадської думки.

Інструментами зв'язків з громадськістю виступають PR-технології, що використовуються з метою реалізації конкретних комунікації із суспільством. За допомогою зворотного зв'язку між органами державної влади та громадськістю можна вчасно й адекватно коригувати управлінські дії, оперативно оцінити ефективність прийнятих рішень тощо.

Державна інформаційна політика, на думку вчених (О. Сосніна, А. Михненко, Л. Литвинової), це «діяльність державних органів, спрямована на регулювання розвитку інформаційної сфери суспільства, що охоплює не тільки інформаційні телекомунікаційні системи чи засоби масової інформації, а й усю сукупність виробництв і відносин, пов'язаних зі створенням, збереженням, обробкою, видачею і поширенням інформації у всіх її видах – ділової, розважальної, науковоосвітньої, новин тощо» [54].

Залучення громадськості до обговорення основних соціальнополітичних, економічних питань, отримання, осмислення й вивчення отриманої від представників органів державної влади інформації сприяє виваженому альтернативному вибору при прийнятті управлінських рішень. Інструментами зв'язків з громадськістю, як уже зазначалося, виступають PR-технології.

Технологія в загальному розумінні – це сукупність знань, умінь і навичок про засоби й способи здійснення певних дій (діяльності) для досягнення поставленої мети.

Як зазначає Л. Хорішко, «в сучасних умовах процеси структурнозмістовного перетворення політичної системи, спрямовані на розкриття всіх її потенційних можливостей, забезпечення розвитку соціальноправової держави та сприяння становленню громадянського суспільства» [64, с. 137].

На цей час діяльність у сфері PR в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні регламентована нормативноправовою базою, що включає Конституцію України [6], Закон України «Про державну службу в Україні» [35], Закон України «Про інформацію» [41], Закон України «Про доступ до публічної інформації» [41], Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [43], Закон України «Про захист суспільної моралі» [38], Закон України «Про звернення громадян» [39], Постанову Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [44] тощо.

Як зазначає О. Соснін, комунікативна сфера зв'язків з громадськістю не зводиться до традиційного, вузького розуміння публік рилейшнз. Вона передбачає активну взаємодію суспільних, державних і приватних управлінських структур у площині пізнавальної діяльності людей, із

щонайвищими соціальними цінностями суспільства, які визначають його духовний розвиток і технологічний прогрес, зокрема, у сфері екології, етики, науки, культури. У межах цієї комунікативної сфери встановлюються не тільки взаємовигідні зв'язки, а й гармонійні суспільні відносини, кінцевою метою яких є соціальна інтеграція суспільства та соціальні зміни на благо суспільства [54].

Державна реклама є одним із типів некомерційної реклами, спрямованим на формування установок в окремих громадян, їхніх об'єднань і всього населення в цілому сприятливого іміджу державної влади та державної політики в суспільстві (І. Буднікевич [4, с. 159]).

Комунікаційна діяльність паблік рилейшнз є цілісним послідовним системним процесом, в реалізації якого застосовують PR-технології.

На думку В. Кузнєцова [26], PR-технології є:

1) формою соціальної інженерії, зумовленою властивостями діючого суб'єкта керування, його знаннями, досвідом, духовними ресурсами й технічними компонентами;

2) засобом інформації, джерелом спонукання внутрішніх механізмів регуляції всієї системи зв'язків із громадськістю та її окремих елементів, тобто елементом діяльності суб'єкта керування, що виконує певні функції, технології зв'язків із громадськістю.

У науковому світі існують різні дефініції поняття «PR-технології», «технології зв'язків із громадськістю», зокрема ті, що подано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

**Дефініції поняття «PR-технології»
(«технології зв'язків із громадськістю»)**

Автори	Тлумачення
--------	------------

Д. Гавра [8]	«PR-технологія – це реалізована засобами PR соціальнокомунікативна технологія керування зовнішніми й внутрішніми комунікаціями базисного суб’єкта PR з його цільовими спільнотами»
Н. Драгомирецька, К. Кандагура, А. Букач [12]	PR («паблік рилейшнз») – напрямок комунікативної діяльності, що формується як теорія і як практична технологія
В. Кузнецов [26]	Технології зв’язків із громадськістю – це сукупність послідовно застосовуваних процедур, прийомів і способів діяльності з організації зв’язків із громадськістю, спрямованих на найбільш оптимальну й ефективну реалізацію цілей і завдань суб’єкта керування в певний час і в певному місці. Технології зв’язків із громадськістю встановлюються лише тоді, коли в процесі досягнення мети складається певна послідовність операцій, що фіксує черговість застосування певних прийомів і засобів досягнення конкретної мети. Технології зв’язків із громадськістю – це й процес застосування прийомів, спрямованих на досягнення конкретної мети, і результат цей діяльності

Джерело: узагальнено [64].

На нашу думку, PR-технологія – соціально-комунікативна технологія, що являє собою комплекс методів, прийомів і способів діяльності, які реалізуються засобами PR з метою впливу на громадську думку. PR-технологія має послідовні стадії здійснення: постановка проблеми, визначення мети й завдання, конкретизація цільових груп та каналів інформування; визначення основних етапів вирішення проблеми, розроблення звернень до громадськості, формування бюджету проекту, комунікація з громадськістю, моніторинг, аналіз та самооцінка власної діяльності, побудова перспектив на майбутнє у зв’язках органу державної влади з громадськістю.

Функціональне спрямування PR охоплює встановлення взаєморозуміння та конструктивного діалогу між органами державної влади і громадськістю; забезпечення довіри до державної політики; формування позитивного іміджу

та репутації управлінських органів у свідомості громадськості; планування й реалізації PR-програм, визначення їхньої ефективності щодо впливу на громадську думку; консалтинг з питань політики, діяльності та комунікацій органів державної влади тощо.

Громадська думка – свого роду зняття політики, адже її формування є сферою (у тому числі) боротьби за владу.

Як зазначає О. Коврига, «громадська думка – це сукупність думок індивідів щодо спільної проблеми, яка зачіпає інтереси якоїсь групи людей. Інакше кажучи, консенсус бере початок від збіжних установок людей щодо цієї проблеми» [19, с. 111].

Через інформаційно-комунікативну функцію «реалізується вирівнювання відмінностей у попередній (початковій) інформованості партнерів. Можна стверджувати, що саме ця функція є основою державногромадського діалогу» [9, с. 7].

Науковець Є. Ромат так визначає систему комунікацій державного управління: це «комплекс міжособистісних діалогових комунікацій у малих групах, публічних, організаційних та масових комунікацій, що є елементом системи державного управління й забезпечує комунікації суб'єктів управління з їх аудиторією» [47, с. 161].

Як зазначає Д. Істон, важливим є зворотний зв'язок між владою та суспільством, оскільки «це дає їй можливість амортизувати зовнішні впливи, трансформуючи при цьому оточуюче середовище за допомогою конкретних способів ефективної двохсторонньої взаємодії та обміну інформацією» [18].

Як зауважує Ю. Гаврилечко, «саме принцип наявності доступу до урядової інформації для широкої громадськості дає вагомі підстави говорити не лише про відкритість та прозорість процесу прийняття рішень суб'єктами державного управління, але й, водночас, впливати на створення позитивного іміджу органів державної влади у представників цільових аудиторій» [9, с. 9].

На думку Л. Хорішко, «залежно від конкретного етапу функціонування політичної системи, доцільним є використання відповідної моделі PR-практик, яка акцентує увагу на певних PR-технологіях, направлених на активізацію громадськості стосовно усвідомлення запропонованих програм розвитку, можливостей активного включення (спільного з політичними суб'єктами) в діяльність для здійснення змістовних перетворень політичної системи» [64, с. 141–142].

Сутність і спрямованість PR-технологій у державному управлінні розкривається через функції, серед яких ключова роль належить комунікативній функції, що забезпечує двосторонню комунікацію між органами державної влади та громадськістю (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика комунікаційної функції в державному управлінні

Дослідники	Зміст і сутність функції
1	2
А. Халецький [62]	Сприяння державі у розв'язанні об'єктивних суперечностей між плюралізмом політичної сфери суспільства й цілісністю державної влади
Е. Манс [69]	Побудова довіри (практика прозорості та консенсусу; наявність високого емоційного інтелекту; завоювання довіри тих, для кого служать державні адміністратори й для кого вони працюють); виявлення бар'єрів (перешкоди для роботи державних адміністраторів при спілкуванні, обговоренні, прийнятті рішень тощо); досягнення консенсусу (розуміння перешкод на шляху до ефективної роботи, оскільки мають навички «активного слухання»); створення умов для того, щоб інші відчували себе залученими до процесу, навіть якщо вони не беруть участі безпосередньо; переконання та формування односторонніх з тих, хто не сприймає певні рішення або пропозиції); посилення команди (комунікація має стати джерелом інформації та залучення членів команди до

	ефективної праці); персоналізація (спрямування повідомлення ефективним та відповідним чином: персонально кожному)
Ю. Гаврилечко [9, с. 9]	Забезпечення діалогового характеру комунікацій суб'єкта управління (органу державної влади), з одного боку, та його цільових аудиторій – з іншого

Джерело: узагальнено [64].

Як стверджують зарубіжні фахівці у сфері комунікації в державному управлінні [70], PR-технології сприяють підтриманню позитивного іміджу організації шляхом взаємодії з медіаагенціями, цільовими групами тощо. Окрім цього, державні адміністратори мають розробляти комунікативні стратегії для великих державних організацій та установ у державному секторі. Вони повинні думати швидко в мінливих ситуаціях, мають швидко оцінювати будь-яку ситуацію та швидко дати належну відповідь.

В Україні, як зауважує В. Бебик, «перший етап формування національного корпусу служб зв'язків із громадськістю завершився у 1995 р. Він характеризувався кількісним насиченням штатів пресових та інших служб, що здійснюють функції зв'язків із громадськістю, фахівцями» [38, с. 47].

Як зазначає В. Королько, в умовах демократичних реформ необхідною є можливість партнерських відносин між владою й суспільством, що зумовлює бажання отримання однакової практичної вигоди від PR-комунікацій і для органу влади, і для суспільства. Застосовується так звана двостороння симетрична комунікація – технологія взаємодії влади й суспільства, що характеризується повним усвідомленням суб'єкта PR-діяльності необхідності взаємодії із суспільством і взаємовпливу зовнішнього соціального середовища та органу влади. Мета PR-діяльності – взаємна користь органу влади й громадськості (тобто «симетричність»); широке використання практики ведення переговорів, підписання угод, стратегії вирішення конфліктів, що приводить до модифікації позицій, думок і поведінки як громадськості, так і

органу влади; акценти у функціях PR-фахівців робляться на дослідницькій і консультативній діяльності [23].

Отже, потужний розвиток інформаційного суспільства зумовив потребу в новому виді діяльності – зв'язках із громадськістю, що активно стали розвиватися на початку XX ст., відтак зросли вимоги до управління інформацією, яка надходила від органів державної влади до широкого загалу. Наразі посилюється необхідність удосконалення стратегії комунікаційної діяльності органів державної влади з громадськістю, а також плану завдань, спрямованих на реалізацію цієї стратегії.

РОЗДІЛ 3.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

3.1. Шляхи оптимізації внутрішніх зв'язків із громадськістю як чинник вдосконалення комунікаційного механізму державного управління в умовах загроз національній безпеці.

Одним із важливих аспектів адміністративних трансформацій в Україні є оновлення концепції управління внутрішніми зв'язками із громадськістю як чинника вдосконалення комунікаційного механізму державного регулювання суспільної інформації та забезпечення постійного взаємозв'язку влади з громадянами.

В умовах розвитку громадянського суспільства актуалізується значення ефективної комунікації між органами державної влади та громадськістю. Обізнаність суспільства із сутністю соціально-економічних процесів, які відбуваються в державі, громадська активність виступають запорукою успіху модернізації країни, проведення державних реформ. Цим підкреслюється необхідність ефективних зв'язків держави з громадськістю, потреба в перманентному конструктивному діалозі між ними. Тому стратегія державної політики щодо управління зв'язками з громадськістю має будуватися на принципах відкритості та прозорості з метою своєчасного забезпечення суспільства важливою інформацією про діяльність органів державної влади. Розбудова України як демократичної європейської держави висуває на порядок денний питання відкритості та прозорості владних інституцій, рівноправного партнерства та залучення громадян до формуванні й реалізації державної та регіональної політики, оскільки їхня активна участь у цьому процесі сприяє підвищенню ефективності державного управління та суспільної довіри до влади.

Проблемі зв'язків влади з громадськістю, використання інформації та комунікації, у тому числі в державному управлінні, присвячено наукові дослідження Н. Агафонової (сутність зв'язків з громадськістю в системі публічного управління [1]), Л. Балабанової (теоретичні засади публік рілейшнз [2]), В. Водолазького (формування зв'язків з громадськістю в органах місцевого самоврядування [7]), Н. Драгомирецької (комунікативна діяльність у державному управлінні [12]), О. Ковриги (взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України [19]), С. Колоска (зв'язки з громадськістю у формуванні іміджу органів державного управління [20]), А. Кохан (державна комунікативна політика – механізм ефективної діяльності інституту публічної влади в Україні [24]), В. Моїсєєва (практика публік рілейшнз [30]), Г. Почепцова (стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні [33]), І. Слісаренка (публік рілейшнз у системі комунікації та управління [48]), Д. Терещенко (організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади [57]), С. Тимофєєва (зв'язки органів публічного управління з громадськістю як важливий елемент розбудови громадянського суспільства [58; 59]), Л. Ткач (зв'язки з громадськістю як феномен управління інформаційними процесами [60]) та ін.

В умовах розбудови демократичного суспільства й оновлення системи державного управління особливої актуальності набуває проблема комунікативних технологій як ефективного управлінського інструменту. Таким інструментом стали сучасні засоби комунікативної взаємодії, зокрема технології PR-комунікацій, впровадження яких передбачає прямий і зворотній зв'язок між органами влади та суспільством.

Паблік рілейшнз – це «функція управління, покликана оцінювати ставлення публіки, ідентифікувати політику і дії приватної особи або організації стосовно громадських інтересів і виконану програму діяльності,

спрямовану на досягнення розуміння і сприйняття її масами» (В. Королько [22, с. 120]).

У цьому контексті доречно буде послуговуватися поняттям «публічна політика», яке «невід’ємно пов’язане з функціонуванням демократичної громадськості, це пов’язується з тим, що публічна політика забезпечує відкритість і прозорість дій влади та можливість громадян впливати на процеси розробки і впровадження державних рішень» (О. Шпортько [67, с. 93]).

Нам імпонує думка О. Шпортька, який підкреслює, що «найважливішою умовою існування демократії є публічність політики, тобто гласність і відкритість будь-якої політичної дії, це зумовлено тим, що громадяни мають право знати про дії та наміри політичних сил, органів державної влади, вони повинні впливати на процеси створення і реалізації законів, якість роботи державного апарату, рівень освіченості і громадянської самосвідомості політиків, які приймають політичні рішення. Так вони можуть реалізувати задекларовану державою тезу про те, що український народ є господарем своєї країни» [67, с. 94].

Як справедливо стверджує В. Моїсєєв, управління в державній сфері безпосередньо пов’язується з інформаційною діяльністю, і від її якості залежить не лише ефективність керівництва державою, але й її безпека [30].

Управління – це процес щодо досягнення поставлених завдань, виконання основних функцій, покладених на зв’язки з громадськістю; це сукупність прийомів, способів управлінської діяльності на різних стадіях: з моменту передачі інформації, реакція аудиторії, рівень сприйняття, маніпулювання, навіювання, просто інформування [13, с. 66]. Іншими словами, йдеться про державно-управлінську комунікацію.

Державно-управлінську комунікацію розуміють як «процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини

політичної системи до іншої та між політичною системою й соціальною системою <...> відбувається безперервний процес обміну інформацією між індивідами та групами на всіх рівнях» (Р. Шварценберг [66, с. 174]).

На думку німецького вченого К. Дойча, державно-управлінська комунікація є «нервовою системою державного управління, оскільки виступає визначальним фактором, що зумовлює поведінку та діяльність людей у процесах формування й реалізації державної політики» [94, с. 69].

Як зазначає А. Кохан, «у сучасних умовах суспільного розвитку державно-управлінська комунікація є важливим інструментом демократизації процесів реалізації державної політики. У цьому напрямі особливої ваги набуває встановлення зворотного зв'язку з громадськістю, публічного діалогу, партнерських стосунків органів влади та інститутів громадянського суспільства, підвищення ефективності механізму залучення громадськості до розроблення та реалізації державної політики, налагодження системності у здійсненні політичних комунікацій, розробка Закону про державну комунікативну політику – питання першочергової ваги, від яких залежатимуть усі подальші дії влади» [19, с. 3].

Комунікативна діяльність органів державної влади є ефективною, якщо сприймається та відповідно реалізується громадськістю. Виконання або невиконання того чи іншого рішення залежить від його виконавців (влади) та участі громадськості у прийнятті рішення. Маємо такі принципи демократичного врядування: участь громадськості; прозорість; доступ до інформації та відповідальність» [12, с. 77]. Зв'язки з громадськістю, як зазначають дослідники (Л. Ткач, К. Прокоф'єва, А. Ходаковська) – «це, безперечно, феномен сучасного суспільства, який на підставі високорозвинених інформаційно-комунікаційних технологій створює принципово нові можливості інформаційного контролю та впливу на суспільну свідомість» [60, с. 67].

Як зауважує І. Слісаренко, зв'язки з громадськістю є «функцією управління, яка передбачає виникнення й аналіз настроїв громадськості, гармонізацію політики організації чи особи із суспільними інтересами, сприяє реалізації програми дій, спрямованих на досягнення громадського розуміння та схвалення» [48, с. 95]. Зв'язки з громадськістю мають відчутний вплив на досягнення стратегічних цілей організації [68].

У системі органів публічної влади виокремлюють дві інформаційнокомунікативні системи: 1) внутрішню (комунікації, що забезпечують взаємодію суб'єктів різних рівнів управління, підрозділів, посадовців шляхом налагодження комунікаційних каналів у процесі особливих контактів, обміну документацією, функціонування електронних засобів зв'язку тощо); 2) зовнішню (комунікації місцевих органів влади з органами влади, у підпорядкуванні яких вони перебувають, наприклад, для районних держадміністрацій – обласні держадміністрації, для облдержадміністрацій – виконавчі органи центрального рівня, а також різні групи громадськості) (А. Мельник, А. Васіна, Н. Кривокульська [23]).

Система управління інформаційно-комунікативної діяльності органів публічної влади безпосередньо складається з органів управління на місцях та опосередковано – з громадськості (населення, бізнесових структур, громадських організацій, соціальних груп, здатних суттєво впливати на процес прийняття управлінських рішень) [57].

На думку Н. Пономарьова, «комунікації органів влади – це в певному сенсі кінцева ланка в ланцюжку безперервних політичних комунікацій. Політичний суб'єкт, який ще не завоював владу, проводить безперервну політичну кампанію, яка з наближенням виборів плавно переходить у передвиборчу кампанію, з офіційної дати їх початку – у виборчу кампанію, а після завоювання влади – перетвориться в комунікації органу влади. Підвищення інформаційно-комунікативної результативності публічної влади

стало таким самим важливим, як і поліпшення її регулювальної діяльності» [32, с. 27].

Як стверджує Н. Агафонова, «в управлінській моделі стратегія зв'язків з громадськістю ґрунтується на рівноправних партнерських відносинах держави і суспільства. Під час партнерського діалогу, у якому домінує інтерес громадянського суспільства, відбувається трансформація громадської думки (об'єкта взаємодії). Така модель поширена в демократичних державах з розвинутим громадянським суспільством» [1, с. 24].

У сфері зв'язків з громадськістю в державному управлінні саме об'єктом виступає громадськість, на яку власне і спрямований вплив органів влади з метою формування в неї позитивної громадської думки.

На думку В. Водолазького, «найефективніший вплив на громадську думку в плані підвищення авторитету місцевої влади справляють такі форми PR, які здатні забезпечити збалансований двосторонній комунікативний процес. Серед них певного значення набувають проведення дискусій і врахування громадської думки містян під час розробки й прийняття бюджету, вивчення громадської думки та зважання на неї в процесі ухвалення муніципальними органами найважливіших організаційних рішень тощо» [7, с. 10].

Зв'язки з громадськістю в системі державного управління розподіляються на внутрішні та зовнішні комунікації, причому перші спрямовані на встановлення взаємодії органів державної влади з громадянами.

Внутрішні та зовнішні зв'язки системи державного управління утворюють основу комунікативної мережі, яка виявляється:

«1) у межах діяльності органів виконавчої влади, а саме:

– у ході реалізації їхніх повноважень щодо керованих об'єктів зовнішнього суспільного (економічного, соціального та ін.) середовища;

– у ході виконання місцевими державними адміністраціями повноважень органів місцевого самоврядування, делегованих відповідними місцевими радами, при тому, що власне виконавчій владі ці повноваження первісно не належать;

– у ході керівництва вищими органами виконавчої влади діяльністю нижчих органів;

– у ході керівництва роботою державних службовців всередині апарату кожного органу виконавчої влади;

2) поза межами діяльності органів виконавчої влади, а саме:

– всередині апаратів будь-яких інших (крім органів виконавчої влади) органів державної влади – з боку їх керівників щодо інших службовців (наприклад, в апаратах парламенту, судів, органів прокуратури тощо);

– всередині державних підприємств, установ і організацій – з боку їх адміністрацій щодо решти персоналу;

– з боку тих чи інших уповноважених державою суб'єктів у процесі управління державними корпоративними правами;

– з боку різноманітних дорадчо-консультативних органів, утворюваних державними органами (наприклад, Президентом України), частині виконання наданих їм організаційно-розпорядчих повноважень щодо інших органів, посадових осіб» [10, с. 15].

Дослідниці Л. Балабанова й К. Савельєва [2] виокремили такі групи інструментів публік рилейшнз у контексті державного управління: «1) інструменти опосередкованого масового інформування – прес-релізи, прес-анонси, факт-листи, статті, коментарі тощо (зазначені інструменти мають особливо важливе значення з погляду застосування їх під час контакту із засобами масової інформації); 2) публічні виступи й щорічні звіти; 3) спеціальні заходи (брифінги, конференції, прийоми, презентації, дні відкритих

дверей, семінари, круглі столи тощо); 4) інструменти підтримки (виставки, ведення блогів, ведення сторінок у соціальних мережах, інтерактивність вебсайту тощо); 5) інструменти внутрішньої спрямованості (листки новин, інформаційні бюлетені, інформаційні стенди, оголошення, зустрічі (наради) з керівництвом тощо)» [2, с. 88].

У системі державного управління функціонування механізмів взаємодії органів державної влади з громадськістю, опосередковане мережею Інтернет, спрямовується на «інформаційне наповнення» віртуального простору відомостями про діяльність влади. Така обов'язкова риса електронного каналу взаємодії, як діалогова інтерактивність, що забезпечує двосторонність взаємодії, помітно не врахована. Хоча можливість добровільної реєстрації відвідувачів для забезпечення ведення статистики відвідувань та підтримки функції зворотного зв'язку на офіційних вебсайтах органів державної влади присутня. Проте проведення вебконференцій, вебфорумів, діалогів представників влади і громадськості в режимі онлайн поки що перебуває на досить низькому рівні, що є суттєвим недоліком функціонування механізмів взаємодії органів державної влади з громадськістю, адже електронна взаємодія, опосередкована мережею Інтернет, не може зводитись до викладу інформації про результати діяльності органів державної влади [5, с. 88].

Поступово в процесі активної взаємодії між органом влади та громадськістю остання може перетворюватися на суб'єкт у межах зворотного зв'язку. Загалом же суб'єктом PR-відносин між державою та громадськістю є органи державної влади й місцевого самоврядування [49].

Учені виокремлюють два види суб'єктів у сфері зв'язків з громадськістю: окрему особу (прес-секретар) і спеціально утворені для здійснення паблік рилейшнз підрозділи – прес-служби (Ф. Шарков [65, с. 20]).

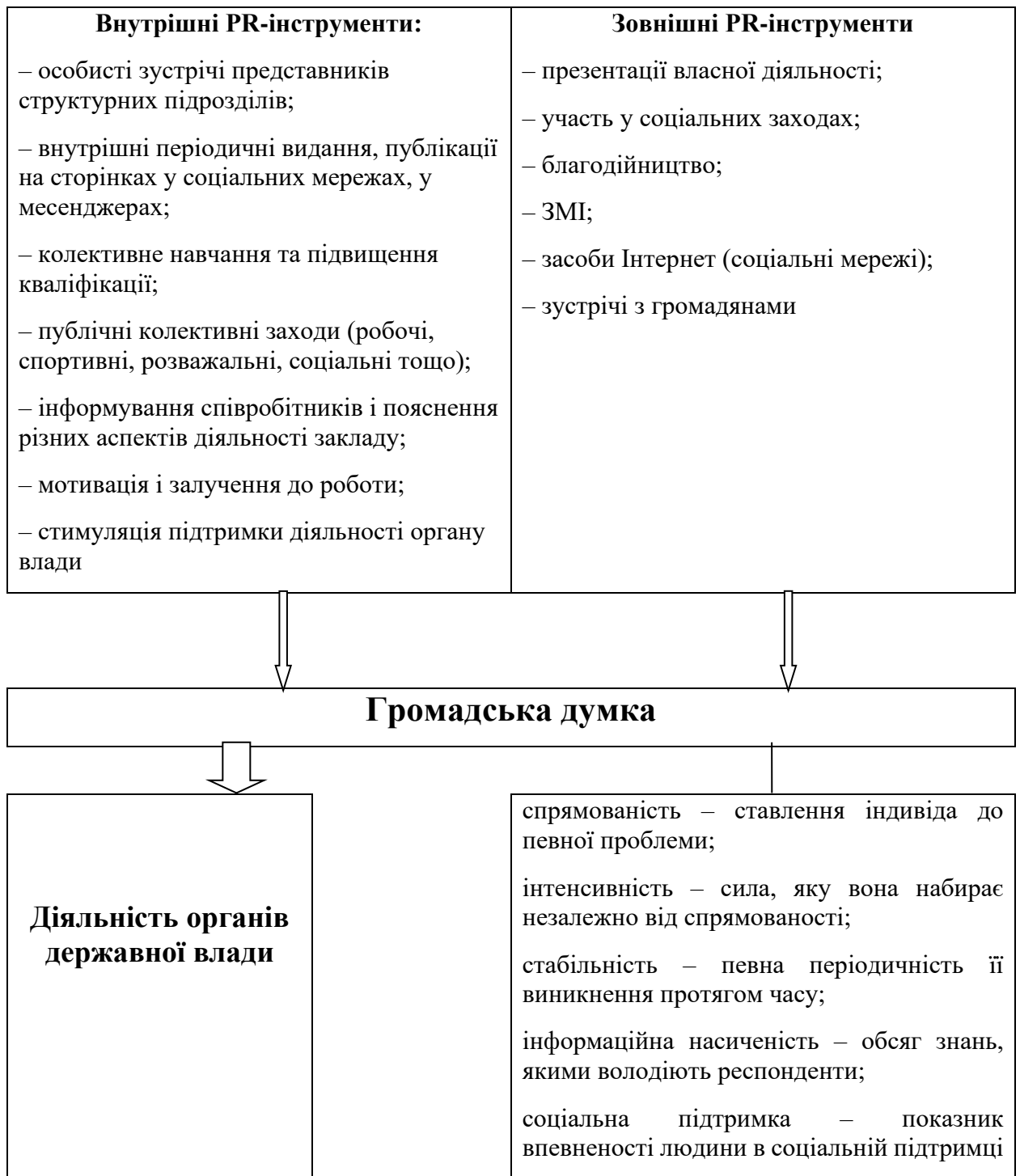
Як зазначає С. Колосок, зв'язки з громадськістю – це «постійний комунікативно-психологічний прямий та зворотний контакт органів

управління будь-якої системи з громадськістю з метою створення, формування та функціонування позитивного іміджу управління, що впливає на виникнення сприятливого середовища для взаємодії обох сторін» [20, с. 7].

На думку О. Ковриги, «прозорість влади є однією з основних засад функціонування правової держави, у якій забезпечується участь громадськості у формуванні та здійсненні державної політики, її вплив на всі етапи процесу прийняття державних рішень, а також відкритий доступ до повної об'єктивної та достовірної інформації, якою володіють органи влади (публічної інформації). Від якості інформування громадськості про діяльність органів влади залежить, власне, її ефективність» [19, с. 111– 112].

Пропонується механізм функціонування зв'язків із громадськістю в системі державного управління, у якому показано вплив внутрішніх та зовнішніх PR-інструментів на формування громадської думки та її подальший вплив на ефективність діяльності органів державної влади (рис. 3), який подано у вигляді поєднання впливу на формування громадської думки внутрішніх PR-інструментів (особисті зустрічі представників структурних підрозділів; внутрішні періодичні видання, публікації на сторінках у соціальних мережах, у месенджерах; колективне навчання та підвищення кваліфікації; публічні колективні заходи (робочі, спортивні, розважальні, соціальні тощо); інформування співробітників і пояснення різних аспектів діяльності закладу; мотивація і залучення до роботи; стимуляція підтримки діяльності органу влади), а також зовнішніх PR-інструментів (презентації власної діяльності; участь у соціальних заходах; благодійництво; ЗМІ; засоби Інтернет (соціальні мережі); зустрічі з громадянами тощо. Оцінено вплив з урахуванням ознак громадської думки за паблік рилейшнз: спрямованість; інтенсивність; стабільність; інформаційна насиченість; соціальна підтримка.

Рис. 3. Механізм функціонування зв'язків з громадськістю в системі державного управління (вдосконалено автором)

Здійснення своєї діяльності з урахуванням громадської думки надасть можливість органам державної влади не тільки підняти власний імідж, а й імідж країни в цілому.

3.2. Державне регулювання механізмів медіакомунікації в контексті формування громадської думки та інформаційної безпеки в умовах воєнного стану

У контексті державного управління засоби масової інформації є важливим інструментом у процесі забезпечення громадськості необхідною інформацією, що дає змогу свідомо сформувати суспільну думку, здійснювати правильний вибір, спираючись на конкретні достовірні факти, тощо. Тим більше, що ми живемо в інформаційному суспільстві, тому наше повсякдення тісно пов'язане із засобами масової комунікації. Наразі кожна людина є свідком появи все «нових і нових медіа, що використовують технології, які ще вчора здавалися казковими» [50]. Формування інформаційного суспільства впливає на реалізацію державної політики щодо національної безпеки, зокрема інформаційної.

Державне регулювання механізмів медіакомунікації в контексті формування громадської думки та інформаційної безпеки України відбувається згідно із законодавчими актами, зокрема такими, як: Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні, 1992); Закон України «Про звернення громадян» (Про звернення громадян, 1996); Закон України «Про інформацію» (Про інформацію, 1992), Закон України «Про державну службу» (Про державну службу, 2016), Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації, 1998) тощо.

Одним із важливих складників діяльності органів державної влади щодо зв'язків із громадськістю виступає робота з медіа. Загальновідомо, що саме засоби масової інформації суттєво впливають на ефективну взаємодію держави із суспільством, виступаючи своєрідним посередником, адже вчасне

відкрите і прозоре інформування громадськості через ЗМІ сприяє створенню позитивного іміджу органів державної влади у сприйнятті населення.

З цією метою проводяться інформаційні кампанії органів державної влади, що дає змогу інформувати суспільство про нову, існуючу або заплановану державну політику або зміни в такій політиці; розповсюджувати інформацію щодо державних програм та послуг або щодо змін до них; поширювати наукову, медичну або профілактичну інформацію; здійснювати інформаційний супровід роботи органу державної влади з метою забезпечення гласності та відкритості в його діяльності [6].

Вплив на суспільну свідомість, як відомо, є дієвим за умови застосування спеціальних інформаційних технологій. «Одним із проявів застосування цього методу виступає сильний часовий пресинг на суб'єктів управління національною безпекою, який не залишає їм часу на прийняття виваженого, такого, що відповідає українським національним інтересам, рішення. Відтак, досягнення певних геополітичних та інших важливих цілей уможлиблюється за допомогою невоєнних методів» [44].

Як зазначають учені, «прозорість влади є однією з основних засад функціонування правової держави, у якій забезпечується участь громадськості у формуванні та здійсненні державної політики, її вплив на всі етапи процесу прийняття державних рішень, а також відкритий доступ до повної об'єктивної та достовірної інформації, якою володіють органи влади (публічної інформації). Від якості інформування громадськості про діяльність органів влади залежить, власне, її ефективність» [24].

Термін «медіа» в загальному, глобальному розумінні – це предмети, обладнання та матеріали, які передають певну інформацію через слова, зображення і звуки, а також дають змогу виконувати певні дії інтелектуального й мануального характеру [35].

На думку О. Федорова, медіа – це «засоби (масової) комунікації – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, збереження, розповсюдження, сприйняття інформації і обміну її між суб'єктом (автором медіатексту) й об'єктом (масовою аудиторією)» [83].

Володіння інформацією в сучасних умовах глобалізації є надзвичайно важливим, оскільки хто володіє інформацією – той володіє світом. Інформація – потужний рушій суспільного життя. «Найбільшою цінністю можна назвати управлінську інформацію – дані щодо діяльності органів влади, прийняття ними відповідальних рішень і приведення їх у виконання, а також реалізації державної політики. Важливість зумовлена тим, що в процесі управління, нехай то державні органи чи органи місцевого самоврядування, накопичується колосальний обсяг інформації. Ця інформація має нормативноправовий, адміністративний, контрольний та інший характер, а її знаходження у вільному доступі відкриває широкі перспективи не лише громадськості, а й самим публічним органам. Громадськість, яка бачить відкритість керівництва, починає більше довіряти та йти назустріч, а влада має можливість отримати конструктивні рекомендації і схвалення мас. У результаті – оптимальні умови для політичної стабільності на всіх рівнях і перспективи розвитку» [78].

У широкому розумінні будь-яка знакова система, зафіксована в певній формі, є медіа, наприклад, усна мова, зображення чи друкований текст. Проте зазвичай під медіа розуміють технічні засоби та канали комунікації, такі як радіо, телебачення, інтернет, поширення знімних носіїв інформації, що формують особливе середовище комунікації. Електронні медіа, що послуговуються комп'ютерними та мережними технологіями, виділяють у «нові медіа» (Lister Martin, Dovey Jon, Giddings Seth, Grant Iain, Kelly Kieran, 2009).

Поняття «медіа» вперше було вжито в ХХ ст. канадським ученим М. Маклюеном у значенні «засоби комунікації». Цікаво, що до засобів комунікації вчений зараховував усе, що має вплив на життя людини, її

світогляд, комунікацію, наприклад, рекламу, фотографії, книги, одяг тощо [39].

Другою складовою поняття «медіакомунікації» є термін «комунікація», який має різні дефініції, зокрема: «форма обміну інформацією між суб'єктами соціальної структури з метою реалізації свого потенціалу, а сукупність засобів, призначених для цієї мети, буде називатися в нашому уявленні системами (засобами) комунікації» [16]; «процес передачі, обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність і надає їй нового значення, формує громадську думку та політичну соціалізацію громадян з урахуванням їхніх потреб та інтересів» [49]; «передача і прийом інформації, наказів, емоцій, джерело життєвої сили будь-якої організації, оскільки одна з найважливіших цілей комунікації полягає в тому, щоб здійснювати субординацію та координацію різноманітних елементів організації» [19] тощо.

У системі державного управління комунікація розглядається як процес, основною функцією якого є встановлення побудованого на довірі конструктивного діалогу між державою та громадськістю. Адже мета державної комунікації полягає в інформуванні громадськості через засоби масової інформації щодо діяльності органів державної влади з метою реалізації національної політики загалом.

У цьому контексті актуальним у сучасних умовах є процес медіаосвіти громадян, яку трактують, зокрема, таким чином:

– це «частина базових прав кожного громадянина в кожній країні світу на свободу висловлювання та на доступ до інформації; інструмент розбудови та дотримання демократії» [40];

– це «процес навчання й самонавчання особистості за посередництва масово-комунікаційних засобів» [47];

– це «процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа,

творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприймання, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів» [83] тощо.

Мета медіаосвіти, як зазначає Л. Петрик, – «навчити особистість медіазасобами розуміти та брати участь у медіакультурному середовищі, що її оточує» [48].

У нашій державі прийнято «Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні» з метою «забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної й ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у вихованців медіаобізнаності, медіаграмотності й медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей. У документі зазначено, що медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії із сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку інформаційнокомунікативних технологій» [27].

Держава дбає і про забезпечення медіаграмотності громадян як результату процесу розвитку вмінь людини працювати з інформацією (збирати її, аналізувати, критично оцінюючи), влучно й доречно обробляти й застосовувати її.

Основними принципами медіаграмотності є: «формування реальності, у якій ми живемо і сприймаємо світ, засобами медіа; створення уявлення про світ та формування наших відчуттів реального світу через медіапродукти; відображення медіапродуктом не реального світу, а окремих суб'єктивних уявлень про нього; формування засобами медіа уявлення про ті явища, які підтримують будь-які медіа з боку комерції і цей підтекст впливає на зміст медіапродукту, а також його якість. Створення медіапродукту – це, насамперед, бізнес, який має приносити прибуток; індивідуальне розуміння реципієнтами змісту медіаповідомлень, власна інтерпретація їх крізь призму

особистих інтересів, потреб, нахилів, уявлень, життєвого досвіду тощо; відображення медійними повідомленнями ідеології та інформації про певні життєві цінності; створення засобами медіа уявлення про “прекрасне”; формування смаків та філософії життя споживачів інформації; вплив на політичні ситуації та спричинення певних соціальних змін у суспільстві; спонукання через медіаповідомлення до аналізу подій, що відбуваються у світі; залежність змісту інформації від типу медіа, оскільки вони передають її різними способами, що дає змогу реципієнтам ознайомитися з різними поглядами на проблему, проаналізувати їх та сформулювати свою думку; унікальність медіапродукту – у його естетичному сенсі, що допоможе викликати від реципієнта емоційний інтелект від отриманого повідомлення та від способу його донесення» [40].

Рішення комплексної проблеми інформаційної безпеки дасть змогу як захистити інтереси суспільства й держави, так і гарантувати права громадян на отримання всебічної, об’єктивної та якісної інформації [44].

Адже «недостатній контроль з боку держави за дотриманням законів України політичними силами, ЗМІ та окремими особами, які займаються підприємницькою діяльністю в інформаційній сфері, призводить до того, що нині трапляються непоодинокі випадки надання ефірного часу теле- та радіопрограмам, спрямованим на руйнування моральних цінностей, свідомості української нації» [44].

Інформаційна безпека є інтегрованою складовою національної безпеки і її розглядають як пріоритетну функцію держави. Інформаційна безпека, з одного боку, передбачає забезпечення якісного всебічного інформування громадян та вільного доступу до різних джерел інформації, а з іншого, – контроль за непоширенням дезінформації, сприяння цілісності суспільства, збереження інформаційного суверенітету, протидію негативним інформаційнопсихологічним пропагандистським впливам та захист

національного інформаційного простору від маніпуляцій, інформаційних війн та операцій [70].

Особливо це важливо в сучасних умовах, коли з 2014 р. окремі території Донецької та Луганської областей стали непідконтрольними українській владі. Під впливом цих подій і тих, які їм передували, інформаційна безпека України опинилася під загрозою, зокрема, вітчизняний інформаційний простір, оскільки на нього намагаються впливати зовнішні негативні пропагандистсько-маніпулятивні чинники.

Під інформаційною безпекою слід розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, при якому запобігають завданню шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення її цілісності та доступності, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційнопсихологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій [28].

Проблему інформаційної безпеки можна розглядати у трьох аспектах:

- захист самої інформації;
- здійснення контролю за національним інформаційним простором;
- інформаційне забезпечення на належному рівні державних органів влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, суб'єктів приватного права.

Захист інформації передбачає систему заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до інформації, несанкціонованої її модифікації, втрати, знищення, порушення цілісності тощо, а контроль за національним інформаційним простором – заходи щодо мінімізації збитків від здійснення як іноземними державами, так і внутрішніми організаціями

підривних психологічних операцій. Рівень достатності інформаційного забезпечення державних органів та недержавних організацій і фірм визначають, виходячи з їхніх потреб в інформації для прийняття рішень у кожному конкретному випадку. До того ж проблеми, пов'язані з інформаційною безпекою, для різних категорій суб'єктів можуть істотно відрізнятися, інформаційна безпека не зводиться лише до захисту інформації [10].

Вона охоплює, по-перше, дотримання вимог чинного законодавства щодо неприпустимості зловживань свободою засобів масової інформації, недопущення закликів до насильницької зміни конституційного ладу і захоплення влади, порушення територіальної цілісності держави, пропаганди війни, насилля, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, посягань на права і свободи людини, суспільства, по-друге, запобігання розміщенню відомостей, що становлять державну таємницю, чи відомостей з обмеженим доступом, а також інші форми організації інформації інформаційні загрози – сукупність факторів, що створюють небезпеку порушення конституційних прав і свобод особистості, державної таємниці, збереження важливої для суспільства інформації через несанкціоноване поширення, втрати, спотворення, підробки, знищення, модифікації, копіювання, блокування інформації, тощо [23].

У контексті безпеки слід згадати і безпеку журналістів.

Так, у січні 2020 р. було проведено Парламентські слухання на тему: «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення», на яких було констатовано:

– наявність високого рівня фізичної агресії щодо журналістів (зокрема, погрози на їх адресу під час виконання ними професійних обов'язків);

– відсутність ефективного розслідування злочинів, скоєних відносно працівників засобів масової інформації, а в разі встановлення винних осіб – відсутність належного їх покарання судами;

– системне небажання влади вирішувати проблеми безкарності, ігнорування справедливих вимог журналістської громади та, як наслідок, низький рівень довіри журналістів до уповноважених державних органів щодо спроможності їх захистити та справедливо покарати злочинців;

– неефективність наявних форм співпраці медійних громадських організацій з правоохоронними структурами, з органами державної влади та місцевого самоврядування [60].

Відповідно до «Доктрини інформаційної безпеки України», пріоритетами державної політики у цій сфері мають бути:

– створення інтегрованої системи оцінювання інформаційних загроз та оперативного реагування на них;

– законодавче врегулювання механізму виявлення, фіксації, блокування та видалення з інформаційного простору держави інформації, яка загрожує життю, здоров'ю громадян, пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну конституційного ладу тощо;

– здійснення регулювання роботи підприємств телекомунікацій, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів; створення і розвиток структур, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку;

– розвиток і захист технологічної інфраструктури із забезпечення інформаційної безпеки;

– розвиток цифрового мовлення, забезпечення повного покриття території України цифровим мовленням;

– розвиток механізмів взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії проти України;

– недопущення використання інформаційного простору в деструктивних цілях або для дій, що спрямовані на дискредитацію нашої країни на міжнародному рівні [61].

Велика роль у реалізації цієї доктрини відведена Міністерству інформаційної політики України, яке має забезпечувати:

– моніторинг засобів масової інформації та загальнодоступних ресурсів вітчизняного сегмента мережі Інтернет з метою виявлення інформації, поширення якої заборонено в Україні;

– моніторинг загроз національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері;

– формування поточних пріоритетів державної інформаційної політики, контролю їх реалізації;

– координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, урядових комунікацій;

– здійснювати кризові комунікації, зокрема під час проведення антитерористичної операції та в особливий період;

– вживати заходів в інформаційній сфері, пов'язаних із запровадженням правових режимів надзвичайного чи воєнного стану;

– виробляти і впроваджувати стратегії інформаційного забезпечення процесу звільнення та реінтеграції тимчасово окупованих територій;

– розробляти та впроваджувати єдині стандарти підготовки фахівців у сфері урядових комунікацій для потреб державних органів влади [61].

За результатами Парламентських слухань було надано ряд рекомендацій медійним та громадським організаціям журналістів, якто:

- посилити роль журналістської громадськості у підвищенні рівня інформаційно-правової культури журналістів і працівників засобів масової інформації та формуванні середовища, дотриманні ними принципів професійної етики;

- закликати журналістів ефективніше відстоювати свої професійні права та домагатися притягнення до відповідальності осіб, які на них посягають;

- розвивати діалог із правоохоронними органами, зокрема долучитися до вдосконалення методичних рекомендацій щодо застосування законодавства для практичного застосування повноважень, наданих правоохоронним органам [60].

За результатами Парламентських слухань редакціям засобів масової інформації було рекомендовано:

- дбати про безпеку своїх працівників під час відрядження їх у райони бойових дій або для висвітлення масових акцій;

- забезпечувати журналістів належними документами, знаковими, сигнальними та іншими засобами позначення особи – представника преси під час висвітлення ними масових акцій;

- залучати журналістів, інших працівників редакцій до участі у тренінгах з безпеки, включаючи цифрову безпеку;

- забезпечити цифрову безпеку працівників, задіяних у збиранні, зберіганні, обробці та поширенні інформації [60].

Останнім часом для характеристики рівня інформаційної безпеки використовується поняття «кібербезпека» як захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства в цілому та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток

інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України [58].

До основних чинників, що сприяють кіберзагрозам країни, можна зарахувати такі:

- висока технологічна залежність України від іноземних виробників продукції інформаційно-комунікаційних технологій;

- недосконалість та застарілість нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки, повільна імплементація положень європейського законодавства;

- відсутність у державних органів влади структурних підрозділів, необхідного кадрового забезпечення та належного контролю за кіберзахистом;

- відсутність системи незалежного аудиту інформаційної безпеки;

- відсутність системи підвищення цифрової грамотності громадян, низький рівень обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту;

- відсутність дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення кібербезпеки;

- недостатня захищеність від кібератак державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, тощо [74].

До речі, поняття «кібератака» визначено у ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» як спрямовані (навмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою засобів електронних комунікацій (включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби й обладнання) та спрямовані на досягнення таких цілей, як: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, що обробляються (передаються, зберігаються) в комунікаційних та/або технологічних системах, отримання несанкціонованого доступу до

таких ресурсів; порушення безпеки, сталого, надійного та штатного режиму їх функціонування [58].

Законодавець наголошує, що «кібератака» – це спрямовані (навмисні) дії, тобто акт вольового характеру, коли особа чітко усвідомлює протиправний характер своїх дій, ті негативні наслідки, що можуть мати місце, проте продовжує їх вчиняти.

Кримінальний кодекс України [33] таким діям надає визначення як дії, вчиненні з прямим умислом.

Інтелектуальні ознаки прямого умислу полягають в усвідомленні суспільно небезпечного характеру свого діяння та передбаченні його суспільно небезпечних наслідків. Ці ознаки належать до однієї інтелектуальної сфери психічної діяльності, але вони різні за своїм змістом. Усвідомлення суспільно небезпечного характеру свого діяння означає не тільки розуміння фактичної сторони того, що вчиняється, всіх обставин, що характеризують об'єктивні ознаки складу злочину (значущість об'єкта і предмета посягання, характеру самого діяння; обраного злочинцем місця, часу та способу вчинення), а й розуміння соціального значення діяння, його соціальної шкідливості. Особа має чітке уявлення про те, що саме від її конкретного діяння неминуче настануть чи можуть настати певні суспільно небезпечні наслідки. Вольова ознака прямого умислу – це бажання настання передбачуваних наслідків свого діяння [34]. Отже, особа чітко усвідомлює, що своїми діями (пропагандою сепаратизму, розпалюванням ворожнечі через соціальні мережі) вона створює, перш за все, загрозу національній безпеці країни, розпалюючи міжнаціональні конфлікти і тим самим провокуючи до початку військових дій.

Поняття «кіберінцидент» визначено у Законі [58] як подія або ряд несприятливих подій ненавмисного характеру (природного, технічного, технологічного, помилкового, у тому числі внаслідок дії людського фактора),

що мають ознаки можливої (потенційної) кібератаки, які становлять загрозу безпеці систем електронних комунікацій, систем управління технологічними процесами, створюють імовірність порушення штатного режиму функціонування таких систем, ставлять під загрозу безпеку (захищеність) електронних інформаційних ресурсів [58]. Тобто у цьому випадку загроза може виникнути незалежно від волі особи, і навіть якщо подія трапилась внаслідок людського фактора, – особа могла не підозрювати про настання такої події та її наслідки і, звичайно ж, не бажала їх настання.

Передбачено, що Функціонування національної системи кібербезпеки має забезпечуватися шляхом:

- вироблення й оперативної адаптації державної політики у сфері кібербезпеки, спрямованої на досягнення сумісності з відповідними стандартами Європейського Союзу та НАТО;
- встановлення обов'язкових вимог інформаційної безпеки об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- формування конкурентного середовища у сфері електронних комунікацій;
- функціонування системи аудиту інформаційної безпеки;
- розвитку мережі команд реагування на комп'ютерні надзвичайні події;
- розвитку та вдосконалення системи технічного і криптографічного захисту інформації;
- створення та забезпечення функціонування Національної телекомунікаційної мережі;
- впровадження єдиної системи індикаторів кіберзагроз;

– державно-приватної взаємодії у запобіганні кіберзагрозам об'єктам критичної інфраструктури, реагуванні на кібератаки та кіберінциденти (ст. 8 Закону [58]).

На сьогодні СБУ має значний досвід боротьби з дезінформацією та пропагандою. Потужними майданчиками для їхнього поширення залишаються соцмережі («Однокласники» та «ВКонтакте»). Водночас кіберфахівці постійно працюють над виявленням і блокуванням майданчиків, які використовують іноземні спецслужби для дестабілізації ситуації в Україні та поширення деструктивного контенту. Так, у 2020 р. було заблоковано понад 2600 віртуальних спільнот з мільйонною аудиторією та припинено функціонування 21 ботоферми потужністю приблизно 60 000 акаунтів. Через ці ресурси відбувалося найбільше маніпуляцій: штучне інспірування міжнаціональних і релігійних конфліктів, пропаганда сепаратизму, розпалювання ворожнечі. Служба безпеки України розпочала 50 справ за злочини проти основ національної безпеки саме в інформаційній галузі. За поширення антиукраїнської пропаганди 40 осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності, 32 засуджено. Заборонено в'їзд на територію України 158 іноземцям, причетним до пропаганди сепаратизму в Інтернеті [63].

У 2020 р. спецслужба нейтралізувала понад 600 кібератак і кіберінцидентів. Вони були спрямовані переважно на державні електронні ресурси та об'єкти критичної інфраструктури. Для посилення колективної кібербезпеки Служба безпеки України тісно співпрацює з колегами з країн Євросоюзу і НАТО. Протягом 2020 р. було виявлено та заблоковано злочинну діяльність 20 хакерських груп, зокрема тих, що здійснювалися зі спробою впливу на комерційну діяльність чи мали на меті корупційну складову. Також за рік Служба безпеки України припинила діяльність більше ніж 30 підпільних call-центрів, які брали участь у шахрайських схемах в Інтернеті. Їх загальний фінансовий обіг сягав близько 3 млн дол. США на місяць [63].

Минулого року за матеріалами Служби безпеки України було притягнуто до відповідальності за поширення антиукраїнської пропаганди та протиправного контенту 34 адміністраторів соціальних мереж, 16 осіб було засуджено. Заборонено в'їзд на територію України 278 іноземцям, причетним до пропаганди сепаратизму в Інтернеті [62].

З метою здійснення контролю за діяльністю суб'єктів, які забезпечують кібербезпеку, було створено Національний координаційний центр кібербезпеки, завданнями якого стало:

- здійснення аналізу: стану кібербезпеки (зокрема, критично важливих об'єктів інфраструктури); результатів проведення огляду національної системи кібербезпеки, кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури; стану готовності до виконання завдань з питань протидії кіберзагрозам, здійснення превентивних заходів у боротьбі з кіберзлочинністю; стану фінансового та організаційного забезпечення державних програм у сфері забезпечення кібербезпеки;

- участь у розробці галузевих індикаторів стану кібербезпеки;

- прогнозування та виявлення потенційних та реальних загроз у сфері кібербезпеки для України тощо [57].

Основними викликами для України у сфері кібербезпеки стали:

- активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції;

- змагальний характер розвитку засобів кібербезпеки в умовах швидких змін інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема хмарних та квантових обчислень, 5G-мереж, штучного інтелекту тощо;

- мілітаризація кіберпростору та розвиток кіберзброї, що дає можливість приховано проводити кібератаки для підтримки бойових дій;

– вплив пандемії COVID-19 на економічну діяльність та соціальну поведінку, що сприяло переходу суспільних відносин у сферу використання інформаційних технологій;

– упровадження нових технологій, цифрових послуг та механізмів електронної взаємодії громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування, що відбувається без достатньої оцінки ризиків [74].

Висновки

Визначено, що публік рилейшнз у контексті державного управління є однією з функцій менеджменту, що спрямована на організацію й підтримку комунікації, інформаційної взаємодії та взаєморозуміння, між державою й суспільством. Це – передбачувані, плановані заходи, метою яких є сприятливі доброзичливі відносини між органами державної влади та громадськістю в інтересах усього суспільства. Це – організація громадської думки з метою найуспішнішого функціонування держави та зростання її авторитету, налагодження відносин між управлінськими структурами й громадянами, заснованих на принципах відкритості, повної інформованості та прозорості. Підкреслено, що в наш час публік рилейшнз у системі публічного управління трансформувалися в ключову управлінську функцію в усіх сферах суспільного життя.

Досліджено нормативно-правове забезпечення процесу формування та реалізації державної політики зв'язків із громадськістю. Умовно порядок прийняття нормативно-правових актів поділено на чотири етапи:

1) 1992–1996 рр.: закладення основ комунікації та прийняття нормативно-правових актів, які надавали визначення змісту загальних понять: інформація, друковані засоби масової інформації, інформаційні агентства, телебачення і радіомовлення. Проте, були вже прийняті нормативні акти, які стосувалися захисту інформації;

2) 1997–2010 рр.: прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування засобами масової інформації, зокрема в мережі Інтернет;

3) 2011–2016 рр.: прийняття ряду нормативно-правових актів, спрямованих на подолання корупції в країні шляхом плідної співпраці з громадськістю та її залучення до здійснення громадського контролю за

діяльністю органів державної виконавчої влади, зокрема на місцях; а також відкриття даних у формі публічної інформації;

4) 2017 р. – теперішній час: активність упровадження електронного документообігу, надання електронних послуг громадянам, необхідність прийняття ряду нормативно-правових актів, спрямованих на захист інформації й забезпечення кібербезпеки.

Загалом ефективність функціонування системи державного управління певним чином залежить від застосування PR-технологій у сфері зв'язків із громадськістю, оскільки саме відбувається обмін інформацією, ідеями, цінностями конкретних суб'єктів політичної діяльності, унаслідок чого має місце формування програм і стратегій розвитку, що відповідають потребам суспільства й спрямовані на забезпечення якісних перетворень політичної системи – становлення правової, соціально-орієнтованої держави та громадянського суспільства.

За даними соціологічного опитування, на сьогодні спостерігається високий рівень недовіри з боку громадськості до державних інституцій, зокрема: понад 30% опитаних зовсім не довіряють Верховній Раді, Уряду України; прокуратурі. До судової системи рівень довіри ще нижчий (повністю довіряє лише 2,1% респондентів).

Наразі посилюється необхідність удосконалення стратегії комунікаційної діяльності органів державної влади з громадськістю, а також плану завдань, спрямованих на реалізацію цієї стратегії. Уся робота служби публік рилейшнз будується за принципами: відкритості, гласності, адресності, прозорості, достовірності, системності комунікації, зрозумілості, довіри і послідовності, адекватності, технологічної гнучкості, – що є запорукою усвідомлення державою своєї відповідальності перед суспільством. Залучення громадськості до обговорення основних соціально-політичних, економічних

питань допомагає вираженню альтернативного вибору органів державної влади при прийнятті управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Н. О. Сутність зв'язків з громадськістю в системі публічного управління. Публічне управління та регіональний розвиток. 2018. № 1. С. 10–31.
2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційноправові аспекти : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків, 2000. 368 с.
3. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационнофункциональные вопросы) : учеб. пособ. Москва, 2000. 302 с.
4. Атаманчук Г. В. Обеспечение рациональности государственного управления. Москва : Юридическая литература, 1990. 352 с.
5. Атаманчук Г. В. Управление – социальная ценность и эффективность. Москва : РАГС, 1995. 145 с.
6. Березенко В. В. Використання PR-інструментарію у сфері політичної комунікації. Держава та регіони. Соціальні комунікації. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2014_1-2_35 (дата звернення: 27.03.2021).
7. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь. 5-е изд. СанктПетербург, 1991. 1370 с.
8. Вимоги щодо створення (модернізації) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) органів виконавчої влади : Додаток до Порядку (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 493). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).
9. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: дороговкази в майбутнє : доп. Римському Клубові. Київ : Пульсари, 2009. 248 с.

10. Государственное и муниципальное управление : справочник / под ред. Н. И. Глазуновой, Ю. М. Забродина, А. Г. Поршнева. Москва : Магистр, 1997. 496 с.

11. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2004. 342 с.

12 Деякі питання оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

13. Деякі питання удосконалення роз'яснювальної роботи органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2010 № 1912-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1912-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

14. Драчов Є. В. Сутність та функції комунікації в системі державного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління. 2014. № 3. С. 159–167.

15. Електронний суд. Що це? URL: <https://wiki.court.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=6848551> (дата звернення: 12.01.2021).

16. Євтухова С. М. Паблік рилейшнз : навч.-метод. посіб. Херсон : Вид-во ХДУ, 2015. 151 с.

17. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловйов С. Г. та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. Київ : К.І.С., 2015. 320 с.

18. Кальна-Дубінюк Т. П., Буряк Р. І. Паблік рилейшнз : навч. посіб. Ніжин, 2010. 204 с.

19. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. Київ : ШІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
20. Коврига О. С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Т. 31 (70). С. 109–114.
21. Коврига О. С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Т. 31 (70). С. 109–114. URL: http://www.pubadm.vernadskeyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/20.pdf (дата звернення: 12.01.2021).
22. Коновець О. Ф. Масова комунікація: теорії, моделі, технології : навч. посіб. Київ : Абрис, 2007. 266 с.
23. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. Із змінами, внесеними Законом України від 08.12.2004 № 2222-IV. Київ, 2006. 130 с.
24. Королько В. К. Моделі зв'язків політичного режиму з громадськістю. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2012. Вип. 6. С. 7–29.
25. Латигіна Н. Основні критерії, принципи та рівні здійснення демократії. Політичний менеджмент. 2009. № 3. С. 81–91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/latyhina_osnovni.pdf (дата звернення: 09.01.2021).
26. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/putp/2013-1/doc/1/02.pdf> (дата звернення: 09.01.2021).

27. Ледь не половина партій не подали звіти, чверті партій не знайти. Українська правда. 2016. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/10/28/7125111/> (дата звернення: 27.03.2021).

28. Мазур В. Г. Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=313> (дата звернення: 09.01.2021).

29. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю. Державне управління : підручник. Київ : Знання, 2009. 582 с.

30. Мех О. Служби із зв'язків з громадськістю в органах виконавчої і законодавчої влади та місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку України : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 «Журналістика». Київ, 2004. 20 с.

31. Митяй О. В. Проблеми комунікативного забезпечення ефективності взаємодії органів державного управління і суспільства в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 1. С. 160–165.

32. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки : Указ Президент України від 26.02.2016 № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

33. Оболенський О. Ю. Державна служба : підручник. Київ : КНЕУ, 2006. 472 с.

34. Оголошення про створення та забезпечення функціонування трьох підсистем (модулів) ЄСІТС. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1173657> (дата звернення: 12.01.2021).

35. Олійченко І. М., Дітковська М. Ю., Юрченко Ю. Д. Зв'язки з громадськістю в системі державного управління як фактор публічності влади. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 1 (1). С. 198–204.

36. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinkasytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralnioriientatsii-gromadian-berezen-2021r> (дата звернення: 12.01.2021).

37. Перемога на виборах: технології, кампанії, принципи : практ. посіб. / М. Д. Городок та ін. ; за заг. ред. М. Д. Городка. Київ, 2016. 264 с.

38. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

39. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

40. Почепцов Г. Паблік рилейшнз для професіоналов. Киев : Ваклер, 2005. 624 с.

41. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2004. 373 с.

42. ПР в органах державної влади та місцевого самоврядування : монографія / О. В. Бабкіна, В. В. Басалюков, В. М. Бебик та ін. ; за заг. ред. В. М. Бебика, С. В. Куніцина. Київ ; Сімферополь : МАУПІ, 2003. 235 с.

43. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 01.08.2002 № 683/2002.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/683/2002#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

44. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

45. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

46. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

47. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31.07.2004 № 854/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

48. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

49. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 12.01.2021).

50. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

51. Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування,

підприємствах, установах та організаціях державної форми власності : Постанова Кабінет Міністрів України від 19.09.2018 № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 09.01.2021).

52. Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2016 № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2016-%D0%BF#n8> (дата звернення: 09.01.2021).

53. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275. Урядовий кур'єр. 2017. № 85.

54. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#top> (дата звернення: 09.01.2021).

55. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

56. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

57. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

58. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

59. Про організаційне забезпечення функціонування веб-порталу «Судова влада України» : Наказ Державної судової адміністрації України від 17.02.2014 № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030750-14#Text> (дата звернення: 12.01.2021).

60. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

61. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

62. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

63. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету України від 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

64. Про проведення публічного громадського обговорення системних соціально-економічних реформ : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 № 2311-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2311-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

65. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Безпека діяльності журналістів в Україні: стан, проблеми і шляхи їх вирішення» : Постанова Верховної Ради України від 14.01.2020 № 456-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456-IX#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

66. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

67. Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2004 № 759-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2004-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

68. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

69. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

70. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України від 24.03.2012 № 212/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212/2012#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

71. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2453-17#n1227> (дата звернення: 12.01.2021).

72. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.01.2010 № 85-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

73. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#top> (дата звернення: 09.01.2021).

74. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 5-те вид., зі змінами. Київ : Атіка, 2001. 176 с.

75. Рекомендації щодо проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань державної політики : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2010 № 1912-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1912-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

76. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / кол. авт. ; наук. кер. В. В. Цветков. Київ : Оріяни, 1998. 364 с.

77. Романенко Є. О. Становлення та розвиток комунікативної політики держави : дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2015. 453 с.

78. Руженко Л. М. Громадська думка як чинник розвитку держави. С. 250–252. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7951/%D0%A0%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 12.01.2021).

79. Саймон Г. А. Адміністративна поведінка: дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції : пер. з англ. Київ : АртЕк, 2001. 392 с.

80. Слободянюк А. В., Андрущенко Н. О. Психологія управління та конфліктологія : навч. посіб. для практик. та семінарських занять. Вінниця : ВНТУ, 2010. 120 с.

81. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. Санкт-Петербург. 2002. 232 с.

82. Сопіна О.А. Внутрішні PR в органах державного управління як соціальна технологія. Соціальні технології подолання соціальної травми в процесі миротворення : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів і молодих вчених (м. Запоріжжя, 16 травня 2021 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 63–66.

83. Сопіна О. А. Особливості функціонування внутрішніх зв'язків із громадськістю в державному управлінні. Державне управління в Україні: виклики та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 12–13 травня 2017 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. С. 26–29.

84. Сопіна О. А. Роль внутрішніх PR у функціонуванні політичної партії. Молода наука-2021 : зб. наук. пр. студ., аспірантів, докторантів і молодих вчених : у 5 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. Т. 2. С. 376–378.

85. Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. Комунікативна парадигма суспільного розвитку : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2011. 220 с.

86. Стефанчук У. Зміст поняття «громадська думка»: основні підходи до визначення та розуміння. URL: http://vlp.com.ua/files/24_47.pdf (дата звернення: 12.01.2021).

87. Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у мм. Києві та Севастополі державній адміністрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2021).

88. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю. Київ : НМЦВО, 2014. 96 с.

89. Унгурян П. Я. Комунікаційні процеси в державному управлінні сталим розвитком. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 5. С. 110–113.
90. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Харків : Право, 1996. 164 с.
91. Чукут С. А. Сутність і роль громадської думки в процесах державотворення. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Sutnist-i-rol-gromadskoyi-dumki-v-protsesah-derzhavotvorennya.pdf> (дата звернення: 12.01.2021).
92. Шарков Ф. И. Паблік рилейшенз. Москва, 2005. 316 с.
93. Штельмашенко А. Д. Формування суспільної думки в державі. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. № 2. Т. 29 (68). URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/25.pdf (дата звернення: 12.01.2021).
94. Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. 531 с.
95. Pochepstov H. H. Pablik ryleishenz [Public Relations]. Kyiv : Tovarystvo «Znannia», 2004 (in Ukrainian).
96. The Return of Public Relations to the Public Administration Curriculum? JPAE : Journal of Public Affairs Education. 2009. № 15(4). P. 515–533. URL: <http://www.naspa.org/jpaemessenger/Article/v15n4-lee.pdf> (request date: 12.01.2021).
97. Webster's International CD-ROM Encyclopedia'99. Washington : Multimedia 2000 and Webster's publishing, 1999. URL: <http://elektr.opt.dysk> (дата звернення: 09.01.2021).